

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra soukromého práva a civilního procesu

Liberace v případě objektivní odpovědnosti za škodu

Diplomová práce

Vedoucí práce: JUDr. Tomáš Tesař, Ph.D.

Autor: Jana Nováková

Plzeň 2012

Anotace

V úvodu předkládané diplomové práce je vysvětlen pojem liberace tj. zbavení se odpovědnosti, v případě objektivní odpovědnosti za škodu. V další části je popsán historický vývoj liberace, se zaměřením na úpravu v obecném zákoníku občanském z roku 1811. Následně jsem se věnovala současné úpravě liberace v občanském zákoníku a v dalších právních předpisech. Nedílnou součástí této kapitoly je také výčet soudních rozhodnutí, zabývajících se objektivní odpovědností a případné liberace z této odpovědnosti. Předposlední kapitola pojednává o úpravě liberace v návrhu nového občanského zákoníku. Závěr práce je věnován úvahám de lege ferenda.

Klíčová slova

Liberace, objektivní odpovědnost za škodu, občanský zákoník

Liberation in case of objective responsibility for the damage

Abstract

In the introduction to the thesis is explained the concept of liberation (the abdication of responsibility) in the case of objective responsibility for the damage. The next section describes the historical development of the liberation with a focus on modification in the general civil code of 1811. Then I focused on current form of liberation in the civil code and in other legislation. Important part of this chapter is also a list of court decisions, dealing with objective responsibility and eventual liberation from this responsibility. The penultimate chapter focuses on the form of liberation in the proposal of the new Civil Code. The conclusion is devoted to reflections on *de lege ferenda*.

Keywords

Liberation, objective responsibility, civil code

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, dne 28. března 2012

.....
Jana Nováková

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Pojem liberace a její význam v právu	2
2.1	Pojem objektivní odpovědnosti za škodu.....	2
2.2	Pojem liberace.....	3
3	Historický vývoj liberace	7
4	Současná úprava liberace	11
4.1	Škoda z provozní činnosti § 420a (do obč. zák. zahrnuta novelou zák. č. 105/1990 Sb.) ..	11
4.1.1	Pojem provozní činnost	11
4.1.2	Liberace	11
4.1.3	Konkrétní příklady.....	12
4.2	Ochrana převzaté věci § 421	15
4.2.1	Liberace	15
4.2.2	Konkrétní příklady.....	16
4.3	Škoda způsobená okolnostmi § 421a	19
4.4	Odpovědnost za škodu podle § 425 až § 426a	20
4.5	Odpovědnost za škodu způsobenou provozem dopravních prostředků § 427	22
4.5.1	Liberace	24
4.5.2	Konkrétní příklady.....	26
4.6	Odpovědnost více provozovatelů § 431	30
4.6.1	Konkrétní příklady.....	31
4.7	Odpovědnost za škodu způsobenou provozem zvláště nebezpečným § 432.....	33
4.7.1	Liberace	33
4.8	Odpovědnost za škodu způsobenou na vnesených nebo odložených věcech § 433.....	33
4.8.1	Liberace	34
4.9	Odpovědnost za dopravní prostředky § 435.....	35
4.9.1	Liberace	35
4.10	Úprava liberace v zákoníku práce	36
4.10.1	Odpovědnost za škodu při pracovních úrazech a nemocech z povolání.....	37
4.10.2	Liberace	38
4.10.3	Konkrétní příklady.....	41
4.11	Úprava liberace v obchodním zákoníku.....	46
4.11.1	Liberace	48
4.11.2	Konkrétní příklady.....	50
4.12	Liberace z objektivní odpovědnosti za škodu upravená ve zvláštních zákonech.....	53
4.12.1	Odpovědnost advokáta za škodu	53
4.12.2	Odpovědnost soudního exekutora za škodu	54
5	Úprava liberace v návrhu nového občanského zákoníku	58
6	Úvahy de lege ferenda.....	64
7	Závěr	65
8	Seznam literatury	67

1 Úvod

V této práci srovnávám různé možnosti liberace tj. zproštění odpovědnosti za vznik škody, založené na principu objektivní odpovědnosti. V tomto směru existuje velká rozmanitost v použitých konstrukcích. Občanský zákoník neupravuje a ani nemůže upravovat podrobně všechny objektivní odpovědnosti za škodu a zproštění se této odpovědnosti ze všech druhů majetkových, jakož i jiných vztahů. Obsahuje proto jen základní úpravu a ponechává jiným právním předpisům, aby podrobně upravily speciální případy objektivní odpovědnosti za škodu vyplývající ze široké škály právních vztahů a s tím související liberační důvody. Tyto zvláštní, speciální právní předpisy tvoří součást občanského práva, jehož základní systém podává občanský zákoník, s nímž speciální právní předpisy zpravidla v určitém směru souvisí. „Základní jsou tedy ustanovení občanskoprávní, která platí až na výjimky i pro sféru obchodní, zde se jedná o oblast základní úpravy reprezentovanou občanským zákoníkem, na druhém místě je třeba uvést zbývající oblast obchodní a na třetím místě oblast pracovněprávní, na čtvrtém místě jde o oblast správní, administrativní, ve které neexistuje základní kodex úpravy a je třeba se odděleně zabývat jednotlivými zákony upravujícími tuto problematiku.“¹

¹ BIČOVSKÝ, Jaroslav a Milan HOLUB. *Náhrada škody podle občanského, obchodního, pracovního a správního práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a.s., 1995, str. 25.

2 Pojem liberace a její význam v právu

2.1 Pojem objektivní odpovědnosti za škodu

Obecně lze odpovědnost za škodu podle autorů J. Borovský a M. Holub² definovat takto: „Ten, komu právní řád podle té které konstrukce náhrady ukládá odpovědnost, tj. povinnost nahradit škodu v té které konstrukci definovanou, je povinen ji nahradit tomu, kdo je podle té které konstrukce oprávněn k tomu, aby mu uznaná škoda byla nahrazena, a to v té míře a těmi způsoby, jak to odpovídá té které odpovědnostní konstrukci“. V institutu náhrady škody je rozhodující subjekt odpovědného, kterým může být jak osoba fyzická, tak i právnická. Odpovědnost určuje kdo, komu, kdy, kterou škodu, za jakých podmínek a jakým způsobem je povinen nahradit. Občanskoprávní úprava odpovědnosti za škodu poskytuje ochranu zejména majetkových vztahů, chrání vlastnictví fyzických i právnických osob. Stanoví rovněž sankce za porušení osobních vztahů, ohrožení života, zdraví a jiných nehmotných statků.³

I když předmětem této práce je pouze pojednání o liberaci z objektivní odpovědnosti za škodu, k pochopení této problematiky není možné se nezmínit o tom, že občanský zákoník upravuje obecnou odpovědnost za škodu (§ 420 a násl. obč. zák.), která je dominantní a dále objektivní odpovědnost za škodu. Obě tyto úpravy mají posílit do určité míry postavení poškozeného, který ani v jednom případě k prokázání vzniku odpovědnosti za škodu určitého subjektu (škůdce) nemusí tvrdit a prokazovat to, že tento subjekt vznik škody zavinil, tedy nemusí tvrdit a prokazovat tzv. subjektivní předpoklad odpovědnosti. Obecná odpovědnost za škodu, na rozdíl od objektivní odpovědnosti, je však založena na presumovaném principu zavinění, což znamená, že bez dalšího (aniž by to poškozený musel tvrdit, natož prokazovat), se předpokládá, že vznik škody škůdce svým jednáním zavinil, a je pak jen na škůdci, aby se vyvinil (exkulpoval), tedy prokázal, že vznik škody nezavinil, tedy, že za daných okolností lze spolehlivě usuzovat, že škodě vzniklé porušením právní povinnosti nebylo možno zabránit ani při vynaložení veškerého úsilí, které na něm lze (objektivně usuzováno) požadovat (§ 420 odst.3 obč. zák.). Teorie i soudní praxe vychází přitom z toho, že se jedná v případě zavinění o presumpci nedbalosti, a to nedbalosti nevědomé. Jedná se

² BIČOVSKÝ, Jaroslav a Milan HOLUB. *Náhrada škody podle občanského, obchodního, pracovního a správního práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a.s., 1995.

³ BIČOVSKÝ, Jaroslav a Milan HOLUB. *Náhrada škody podle občanského, obchodního, pracovního a správního práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a.s., 1995, str. 15, 16, 26.

například o škody způsobené zvířetem, škody způsobené nezletilými nebo duševně nemocnými, za něž odpovídá osoba, která o ně pečuje, škody způsobené správcem konkurzní podstaty apod..

Objektivní odpovědnost za škodu, na rozdíl od obecné odpovědnosti za škodu není založena na principu zavinění, tedy ani presumovaném zavinění. S rozvojem společnosti a především vědy a techniky docházelo a dochází ke vzniku různých forem objektivní odpovědnosti na úkor standardní (klasické) odpovědnosti založené na principu zavinění. Stejně jako v případě obecné odpovědnosti za škodu, ten, kdo se jí dovolává, musí tvrdit a současně prokazovat ve všech případech existenci tří předpokladů pro vznik odpovědnosti, a to: 1) porušení právní povinnosti (určité škodní události) zákon přitom nerozlišuje, zda jde o porušení povinnosti vyplívající z právního předpisu anebo o porušení povinnosti vyplívající ze smlouvy, 2) vznik škody a 3) příčinnou souvislost mezi jednáním škůdce (určitou škodní událostí) a vznikem škody. Co se týče předpokladu protiprávního jednání, splnění tohoto předpokladu se nevyžaduje u všech druhů objektivní odpovědnosti, tedy může se jednat i o objektivní odpovědnost, u které se porušení právních předpisů nevyžaduje (např. odpovědnost za pracovní úrazy a nemoc z povolání § 190a násl. ZP, § 427 obč. zák. a další). V takovýchto případech není tedy rozhodující, zda subjekt porušil určitou právní povinnost či nikoliv. S ohledem na rozsah této práce není třeba se podrobně zabývat jednotlivými uvedenými předpoklady. V souvislosti s nárůstem skutkových podstat objektivní odpovědnosti za škodu došlo ke vzniku speciálních zákonů (např. zákon č. 59/1998 Sb., zákon č. 82/1998 Sb., zákon č. 128/1990 Sb., zákon č. 120/2001 Sb., zákon č. 358/1992 Sb. a další).

2.2 Pojem liberace

Jednou z podstatných otázek řešení odpovědnosti u náhrady objektivní odpovědnosti za škodu je možnost pro toho, kdo by nesl odpovědnost (škůdce), aby se jí zprostil buď zcela, nebo zčásti. Objektivní odpovědnost škůdce není tedy bezvýjimečná, zákon u jednotlivých objektivních odpovědností stanoví liberační důvody, jejichž prokázáním se škůdce může odpovědnosti zcela či zčásti zprostit. Obecně, pokud to ale konkrétní ustanovení upravující objektivní odpovědnost za škodu nevylučují, zprošťujícím důkazem zde je, stejně jako i u obecné odpovědnosti za škodu, důkaz o tom, že oprávněný (poškozený) sám kvalifikovaným způsobem škodu způsobil. Ke

spoluzavinění poškozeného musí soud přihlížet i bez návrhu, tj. z úřední povinnosti.⁴ Domnívám se ale, že pokud poškozený vznik škody zcela sám svým jednáním zavinil, nejde o liberační důvod (i když teorie i praxe ho někdy jako jeden z liberačních důvodů uvádějí, jak bude uvedeno níže), ale o nesplnění jednoho, a to podstatného předpokladu vzniku odpovědnosti za škodu, kterým je naplnění příčinné souvislosti. Tedy pokud vznik škody výlučně svým jednáním způsobí sám poškozený, nelze, podle mého názoru, vůbec hovořit o vzniku odpovědnosti škůdce, kterého by jinak při prokázání jeho odpovědnosti za škodu stíhala povinnost prokázat existenci konkrétního liberačního důvodu. Podle účelu odpovědnostní konstrukce bývají podmínky zproštění odpovědnosti různě v zákonech formulovány. Jsou i případy, kdy zproštění odpovědnosti neexistuje (např. odpovědnost státu za nezákonné rozhodnutí orgánu státu, či za nesprávný úřední postup zák. č. 82/1998 Sb. nebo odpovědnost podle § 192 a § 204 zákoníku práce atd.). Otázka náhrady škody a s ní spojené liberace není jen otázkou právní, ale především otázkou skutkovou, to znamená, že poškozený musí prokazovat, jak uvedeno shora, předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu (tj. protiprávní jednání, pokud je vyžadováno, vznik škody a příčinnou souvislost mezi jednáním škůdce a vznikem škody). Škůdce pak, pokud je poškozeným jeho odpovědnost za škodu prokázána, musí prokazovat důvody, jež mají vést ke zproštění jeho odpovědnosti. Nejproblematictější se stává především otázka příčinné souvislosti jako objektivní kategorie, vyřešení této otázky nelze uložit znalci, jde rovněž o skutkové zjištění, jehož zhodnocení je věcí soudu. S otázkou příčinné souvislosti souvisí i otázka spoluzavinění.⁵ Příčinnou souvislostí se budu ještě zabývat níže. Možnost vyloučení odpovědnosti za škodu a případně možnost vyloučení zákonem uvedených liberačních důvodů ve smlouvě účastníky uzavřené, je v případě úpravy obsažené v občanském zákoníku podle mého názoru nemožná, a to vzhledem k ustanovení § 574 odst. 2 obč. zák., v případě úpravy obsažené v obchodním zákoníku zde jistá možnost existuje, o tom blíže v podkapitole úprava podle obchodního zákoníku.

I soudní praxi činí někdy značné problémy rozlišení, zda se v konkrétním případě jedná o vznik obecné odpovědnosti za škodu, či vznik objektivní odpovědnosti s možností liberace a jakou právní úpravu na daný případ aplikovat. Jako příklad mi zde poslouží rozdílné právní názory obecných soudů obsažené v rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 9. 2011, sp. zn. 23 Cdo 3473/2009. V této věci soudy vycházely ze

⁴ R 27/79.

⁵ R 37/75, R 7/79.

skutkového zjištění, že účastníci (nejmenovaná akciová společnost a Lesy ČR, s.p.) uzavřeli tři rámcové smlouvy na dodávku komplexních lesních činností na dobu pěti let. Před uzavřením těchto smluv orgán státní správy, tj. Úřad pro ochranu hospodářské soutěže (dále jen „ÚOHS“), jako orgán dohledu nad zadáváním veřejných zakázek opakovaně žalovanému (Lesům ČR s.p.) sdělil, že plnění z lesnických smluv není veřejnou zakázkou ve smyslu ustanovení § 6 odst. 2 zákona č. 40/2004 Sb., o veřejných zakázkách, a že žalovaný není veřejným zadavatelem podle § 2 uvedeného zákona. Žalovaný při realizaci výběrového řízení a následně při uzavírání smluv tedy nepostupoval podle zákona č. 40/2004 Sb.. Až později, kdy smlouvy již byly uzavřeny, ÚOHS žalovanému sdělil, že uzavřením rámcových smluv na základě výběrových řízení provedených mimo režim zákona č. 40/2004 Sb. porušil zákon, a že to má za následek absolutní neplatnost těchto smluv podle § 90 uvedeného zákona. Žalovaný pak žalobci sdělil, že všechny uzavřené smlouvy považuje za neplatné. Žalobce proto v dané věci podanou žalobou se domáhal náhrady škody (ušlého zisku) ze způsobené neplatnosti smluv. Krajský soud jako soud první instance žalobu zamítl. Jako otázku předběžnou posoudil platnost uzavřených smluv a dospěl k závěru, že smlouvy jsou pro rozpor se zákonem neplatné. Dále zvažoval, zda žalovaný neodpovídá za škodu podle § 268 obchodního zákoníku (dále jen „obch. zák.“) a § 373 obch. zák. a dospěl k závěru, že „pokud by tomu tak bylo, přichází v úvahu jeho liberace podle § 374 odst. 1 obch. zák., neboť žalovaný důvodně poukázal na překážku, která nastala nezávisle na jeho vůli v důsledku změněného stanoviska orgánu státní správy, přičemž tuto překážku nemohl při vyhlášení výběrového řízení rozumně předpokládat“. Vrchní soud jako soud odvolací rozsudek soudu prvního stupně potvrdil, avšak z jiných důvodů než soudem prvního stupně uvedených. Vrchní soud stejně jako soud prvního stupně uzavřel, že předmětné smlouvy jsou neplatné, jinak dospěl k závěru, a to na jedné straně, že vzhledem k tomu, že tvrzená škoda nevznikla v důsledku porušení povinnosti závazkového vztahu, ani v důsledku porušení povinnosti v obchodním zákoníku, je třeba tuto věc řešit podle obecné úpravy náhrady škody podle občanského zákoníku, a protože nejde o případ zvláštní odpovědnosti podle ustanovení § 421 až 437 obč. zák., je třeba na daný případ použít § 420 obč. zák. Na druhé straně dospěl k závěru, že žalovaný se „případné odpovědnosti za škodu zprostil, neboť škodu nezavinil“. Toto rozhodnutí je vnitřně rozporné a je z něho zřejmé nepochopení rozdílů mezi institutem obecné odpovědnosti za škodu a objektivní odpovědnosti za škodu a z ní možné liberace, což pak bylo odvolacímu soudu vytknuto Nejvyšším soudem.

Nejvyšší soud pak v této věci jasně vysvětlil jednak, že v případě, kdy se jedná o uplatnění nároku na náhradu škody z neplatné smlouvy, jež byla-li by platnou, zakládala by obchodní vztah, je třeba postupovat podle příslušných ustanovení obchodního zákoníku. Dále zdůraznil, což je důležité pro pochopení postupu při rozhodování o vzniku odpovědnosti za škodu a možné liberace obecně, že se soudy měly podrobně zabývat tím, zdali žalovaný podle ustanovení § 268 obch. zák. za škodu žalobci vzniklou odpovídá či nikoli a pouze pokud by jednoznačně dospěly k závěru, že zde jeho odpovědnost dána je, pak se měly zabývat otázkou možné liberace žalovaného. I Nejvyšší soud jednak dospěl k závěru, že účastníky uzavřené smlouvy jsou neplatné, na rozdíl od soudu prvního stupně a odvolacího soudu uzavřel, že za situace, kdy orgán dohledu nad zadáváním veřejných zakázek žalovanému sdělil, že nemá při uzavírání smluv na dodávky komplexních lesnických činností postupovat podle zákona č. 40/2004 Sb., a žalovaný proto podle citovaného zákona nepostupoval, ač jako veřejný zadavatel postupovat měl, nelze dospět k závěru, že žalovaný způsobil neplatnost smluv uzavřených postupem nesouladným se zákonem č. 40/2004 Sb. a že druhé smluvní straně podle ustanovení § 268 obch. zák. odpovídá za škodu. Tedy neshledal zde vůbec odpovědnost žalovaného za vzniklou škodu. Nebylo proto již třeba zabývat se případnými důvody liberace.

Nutno tedy zdůraznit, že pokud se určitý subjekt (poškozený) domáhá svého nároku na náhradu škody vůči jinému subjektu (škůdci), soud rozhodující o tomto nároku si musí především ujasnit, jakou konkrétní právní úpravu na tento případ použije, zda úpravu obsaženou ve speciálním předpise, či úpravu v předpise obecném. To je důležité pro správné stanovení okruhu skutečností, které jsou pro projednávanou věc právně relevantní. Dále musí jednoznačně vyřešit právní otázku, zda poškozený prokázal existenci všech potřebných předpokladů vzniku odpovědnosti škůdce za způsobenou škodu a až poté, co dospěje ke kladnému závěru, musí se zabývat (pokud nejde o otázku spoluzavinění poškozeného, kterou řeší, jak shora uvedeno, z úřední povinnosti) z podnětu škůdce možnými liberačními důvody, jejichž existenci musí škůdce prokázat. I co se týče jednotlivých liberačních důvodů v zákoně uvedených, ne vždy je jednoduché posouzení, zda určitou okolnost je možno za liberační důvod považovat. Ne vždy určitá okolnost např. loupež, sama o sobě bez dalšího, zakládá existenci liberačního důvodu, viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2011, č. j. 23 Cdo 1383/2009-312, stejně je tomu i v případě přírodní síly, tj. úder blesku apod..

3 Historický vývoj liberace

V následujících odstavcích se budu věnovat historické úpravě liberace. Za platnosti obecného občanského zákoníku z roku 1811 převažovala taková konstrukce odpovědnosti, při které odpovídal škůdce za škodu, již způsobil svým zaviněným porušením právních přepisů nebo smluvních povinností. Jednalo se o odpovědnost škůdce na základě jemu prokázaného zavinění. Nicméně v obecném zákoníku občanském existovala také úprava odpovědnosti za jednání nezaviněné. Ustanovení § 1294 uvádí ve větě první jako příčinu škody protiprávní jednání nevolní. Tím je myšleno jednání nezaviněné. „Zásada škody nezaviněné jest připuštěna jen výjimečně při ručení za pomocníka § 1313a, při receptu § 1316, při actio de eiectionis et effusis § 1318, dále v právu sousedském.“⁶ V těchto případech stejně jako i v jiných případech objektivní odpovědnosti, je připuštěna možnost liberace, tedy zbavení se odpovědnosti. Podrobněji se budu dále zabývat jen výše zmíněnými paragrafy, které obsahují úpravu objektivní odpovědnosti za škodu s možností liberace.

Ustanovení § 1313a stanoví, že ten, kdo jest povinen jinému něco plniti, odpovídá mu za zavinění svého zákonného zástupce, jakož i osob, jichž používá k plnění, jako za své vlastní. „Zde se předpokládá, že žalovaný měl plniti nějakou povinnost, ke splnění této povinnosti použil pomocníka a plnění toto bylo vadné. Z doslovného znění § 1313a) vychází najevo, že ustanovení toto dopadá skutečně jen na splnění smluvní nebo zákonné povinnosti, netýká se však další škody, která z takového vadného plnění vznikne.“⁷ Odpovědnost za škodu nelze zaměstnavateli přičítat v případě, že škodu způsobil pomocník při výkonu plnění, zde nepůjde o vadné plnění, nýbrž jde o samostatný delikt, za nějž odpovídá plně zaměstnanec.⁸ „Předpokladem odpovědnosti je, že pomocník dlužníkův se dopustil zavinění. Jestliže škoda při plnění povstala bez viny pomocníkovy, neodpovídá za tuto škodu dlužník. Pomocník odpovídá vedle dlužníka za své zavinění, a to v rámci obecných ustanovení o. z. o., takže poškozený věřitel má právo volby mezi dlužníkem a jeho pomocníkem. Poměr mezi

⁶ *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Reprint původního vydání. Editor František Rouček, Jaromír Sedláček. Praha: ASPI publishing, 2002.

⁷ *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Reprint původního vydání. Editor František Rouček, Jaromír Sedláček. Praha: ASPI publishing, 2002.

⁸ *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Reprint původního vydání. Editor František Rouček, Jaromír Sedláček. Praha: ASPI publishing, 2002.

oběma není však poměr mezi dvěma solidárně ručícími dlužníky, nýbrž závazek každého z nich je do té míry samostatný, že se vyčerpává teprve úplně dosaženou indemnitou věřitelovou. Mohlo by být namítáno, že za vzniklou škodu neodpovídá věřiteli pomocník, ale pouze dlužník, poněvadž jen ten měl plnit a pomocník byl pouhým nástrojem dlužníkovým. Tomu by bylo tak jen tehdy, kdyby pomocník byl vykonal plnění přesně podle pokynů dlužníkem mu daných, takže vina by se nedala přičítat pomocníku, nýbrž jedině dlužníku. Z judikatury: „Podnikatel autobusové dopravy odpovídá za ztrátu zavazadla patřícího cestujícímu, odevzdal-li je cestující zřízenci autobusu.“ Podnikatel se však může odpovědnosti zprostit, prokáže-li, že zavazadlo nebylo řádně opatřeno. „Autodopravní podnik odpovídá za zavazadlo odevzdané řidiči.“ Podnik by byl od náhrady škody jen tehdy osvobozen, mohl-li by podle § 1298 o. z. o. dokázat, že bez jeho zavinění mu bylo ve splnění jeho povinností zabráněno a že tedy zavazadlo přes vynaložení péče podle okolností potřebné bylo odcizeno.⁹

§ 1316 Hostinští, kteří cizím osobám poskytují byt, jakož i ostatní osoby označené v § 970, dále lodníci a povozníci odpovídají za škodu, kterou způsobí jejich vlastní nebo jimi přidělené služebné osoby na vnesených nebo převzatých věcech hostu nebo cestujícímu v jejich domě, v jejich ústavu nebo na jejich vozidle. Odpovědnost může být omezena smlouvou, což v současné úpravě odpovědnosti v právu občanském možné není, ale tato možnost je upravena v právu obchodním. Z judikatury: „Hostinský neodpovídá za škodu, jež byla způsobena hostu zloději, vplíživšími se do hostinského pokoje, nezamkl-li host dveře na balkon a nechal-li okna otevřená.“ Hostinský se tedy může zprostit odpovědnosti, pokud prokáže, že poškozený nechal odemčené dveře nebo otevřená okna a tudíž usnadnil zlodějům přístup k odloženým věcem. Poškozený by navíc měl škodu co nejdříve oznámit provozovateli, v případě, že tak neučiní, vystavuje se tak riziku, že mu nebude škoda nahrazena.

§ 1318 Poškodí-li se někdo tím, že spadne nebezpečně zavěšená nebo postavená věc, nebo že se vyhodí nebo vylije něco z bytu, odpovídá za škodu ten, z jehož bytu to bylo vyhozeno nebo vylito nebo věc spadla. „Odpovědnou osobou je majitel bytu, tj. osoba, která má faktickou dispozici nad bytem. Může to být vlastník budovy, může to být nájemce, ale i podnájemce bytových místností. Nerozhoduje, z jakého titulu někdo užívá byt, rozhodná je faktická dispozice nad bytem, ať již jde o držbu věci, nebo

⁹ 25. 1. 1922, Ob III 37/22, sb. č. IV/13 rozhodnutí rakouského nejvyššího soudu.

držbu práva, nebo i o pouhou detenci. Předpokladem odpovědnosti majitele bytu jest okolnost, že spadla věc nebezpečně pověšená anebo položená. Věc musela vypadnout z bytu ven. Nerozhoduje pouhá okolnost, že věc spadla, nýbrž věc musela býti nebezpečně pověšena nebo položena. Škoda může být způsobena na věcech i na těle. Majitel bytu neodpovídá však za škodu, kterou utrpěla věc sama, která spadla nebo byla vyhozena. Za takovou škodu odpovídá pachatel. Poškozený má možnost volby mezi majitelem bytu a pachatelem samotným. Majitel bytu má regres proti pachateli, poněvadž mu svým zaviněním způsobil škodu.¹⁰ Z judikatury: „Jenom nebezpečné pověšení zavazuje k náhradě škody.“ Spadne-li štít následkem bouřky, nezakládá to tedy závazek k náhradě škody, stačí-li upevnění pro obyčejné bouřky. Že by upevnění muselo odolat i každé náhodě odporuje přímo § 1311 (GI. U. N. F. 3711). Majitele bytu nepostihuje odpovědnost za to, že špatná konstrukce okna přivodila po letech jeho spadnutí. (GI. U. 4021). Bylo-li vichřicí vyzdviženo otevřené okno a vrženo na ulici, kde zasáhlo a poranilo chodce, nelze činiti odpovědným vlastníka domu podle § 1319 o. z. o., leč že okno i svým zařízením bylo vadné nebo nedostatečné nebo vichřice byla takové síly, že ji řádně upevněné okno mohlo odolat. Nejde o nebezpečné vyvěšení věci, bylo-li otevřené okno řádně zaháčkované.¹¹

V souvislosti s hospodářským vývojem, zejména pak s rozvojem technickým a s širokým nástupem činností právnických osob byla klasická konstrukce odpovědnosti za škodu ve svém významu zatlačena a prakticky se udržela vlastně jen u odpovědnosti zaměstnanců vůči zaměstnavatelům podle § 172 zákoníku práce. Rozšířila se konstrukce odpovědnosti na základě předpokládaného zavinění (např. § 420 občanského zákoníku, § 176 zákoníku práce) a posléze i konstrukce objektivní odpovědnosti za škodu vybudována bez zřetele na zavinění.¹² Objektivní odpovědnost plní de facto prevenční funkci, neboť vede ty, na jejichž činnost dopadá ke zvýšené péči o stav předpokladů pro jejich činnost, zvýšené kvalifikace lidí, zlepšování úrovně personálního obsazení apod.. Dává poškozeným možnost dosáhnout rychlé náhrady škody, neboť ve sporu nemusí prokazovat zaviněné porušení právních povinností.

¹⁰ *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Reprint původního vydání. Editor František Rouček, Jaromír Sedláček. Praha: ASPI publishing, 2002.

¹¹ *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Reprint původního vydání. Editor František Rouček, Jaromír Sedláček. Praha: ASPI publishing, 2002.

¹² BIČOVSKÝ, Jaroslav a Milan HOLUB. *Náhrada škody podle občanského, obchodního, pracovního a správního práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a.s., 1995, str. 20.

Rok 1989 a následující. Vlivem politicko-sociálních a ekonomických změn došlo k podstatným úpravám našeho právního řádu. Byla přijata rozsáhlá novela občanského zákoníku č. 509/1991 Sb. Bylo odstraněno dřívější hospodářské právo a obnoveno klasické obchodní právo úzce související s právem občanským. Značná část náhrad škod v obchodních vztazích se nadále řešila podle občanskoprávních předpisů. Také v pracovním právu se ukázaly značné proměny, odrážející se v jeho novelizacích, jehož úplné znění bylo vyhlášeno pod č. 126/1994 Sb.. Nejméně se úpravy náhrad škod zatím promítly v oblasti práva správního.¹³ Právní úpravu institutu odpovědnosti za škodu včetně úpravy liberace najdeme téměř v nezměněné podobě od původního znění z roku 1964 v části šesté hlavě druhé občanského zákoníku.

¹³ BIČOVSKÝ, Jaroslav a Milan HOLUB. *Náhrada škody podle občanského, obchodního, pracovního a správního práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a.s., 1995, str. 13.

4 Současná úprava liberace

Úprava liberace v případě objektivní odpovědnosti za škodu obsažená v občanském zákoníku v platném znění, jakožto stěžejním předpisu občanského práva.

4.1 Škoda z provozní činnosti § 420a

(do obč. zák. zahrnuta novelou zák. č. 105/1990 Sb.)

Podle odstavce prvního uvedeného ustanovení každý odpovídá za škodu, kterou způsobil jinému provozní činností.

Na otázku, kdy je škoda způsobena provozní činností odpovídá taxativní výčet uvedený v odstavci druhém ustanovení § 420a.

4.1.1 Pojem provozní činnost

Provozní činností se podle judikatury rozumí soustavně prováděná činnost, která je organizována právnickou či fyzickou osobou (podnikatelem) v určitém provozu, která i když by nebyla vymezena v jejím předmětu činnosti, je součástí jejího provozu a faktické činnosti. Předpokladem odpovědnosti podle § 420a odst. 1 obč. zák. není protiprávnost úkonu, nýbrž určitá škodní událost, která byla příčinou vzniku škody. Za provozní činnost se ve smyslu ust. § 420a odst. 1 obč. zák. považuje i činnost, která bezprostředně a fakticky předchází či navazuje na činnost hlavní.¹⁴ Pojem provozní činnost se tedy úplně nepřekrývá s pojmem předmětu činnosti právnické či fyzické osoby, který je vymezen ve zřizovací listině, v oprávnění k podnikatelské činnosti nebo v živnostenském oprávnění. Pojem provozní činnosti je tedy pojmem širším než pojem předmět činnosti.

4.1.2 Liberace

Možnost liberace je upravena v odstavci třetím téhož ustanovení, podle kterého odpovědnosti za škodu se ten, kdo ji způsobil, zproští, jen prokáže-li, že škoda byla způsobena neodvratitelnou událostí nemající původ v provozu anebo vlastním jednáním poškozeného.

¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 529/2006.

Ke zproštění odpovědnosti může dojít za situace, že konkrétní okolnosti, jimiž byla škoda způsobena, nejsou tímto provozem vyvolány a vznikly mimo vlastní provozní činnost. Neodvratitelnou událostí nemající původ v provozu je okolnost, která objektivně nemá svůj původ „uvnitř“ provozu, a která nesouvisí s organizací, řízením a realizací provozu. Může jít o události způsobené zejména vnějšími přírodními silami, např. o živelní událost, které nemohlo být provozovatelem zabráněno ani nemohla být objektivně odvrácena, a to ani při vynaložení takového úsilí, jež by bylo možné vynaložit. V takových případech jde o zásah „zvenčí“, nikoliv o okolnost mající původ ve vlastním provozu. Jde v podstatě o tzv. kvalifikovanou (nikoliv prostou) náhodu, neboli vyšší moc (*vis maior*). Byla-li příčinou vzniku škody tzv. vnitřní škodná událost, nepřichází v úvahu zproštění odpovědnosti provozovatele z důvodu neodvratitelné události bez ohledu na to, zda škodě mohlo či nemohlo být zabráněno.¹⁵

4.1.3 Konkrétní příklady

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2011, sp. zn. 25 Cdo 4178/2008

Právní věta:

„Práce na opravě provozního zařízení objednané provozovatelem nejsou vnějším nepředvídatelným zásahem, a proto nemohou být neodvratitelnou událostí nemající původ v provozu ve smyslu ustanovení § 420a odst. 3 obč. zák..“

Skutek a jeho právní posouzení:

Dvanáctiletý chlapec utrpěl vážné zranění v důsledku zásahu elektrickým proudem, k čemuž došlo tak, že vylezl na lešení postavené u trafostanice a dotkl se venkovního elektrického vodiče pod napětím. K odpovědnosti za škodu na zdraví chlapce byl pohnán podnikatel, který s provozovatelem trafostanice měl uzavřenu smlouvu o dílo na opravu trafostanice a dále i provozovatel trafostanice. Soudy dospěly k závěru, že je zde dána spoluodpovědnost provozovatele, podnikatele, jež prováděl opravu trafostanice a samotného poškozeného, který s ohledem na svůj věk si měl být vědom nebezpečnosti svého počínání, zvláště když byl od trafostanice opakovaně

¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2008, sp. zn. 25 Cdo 529/2006, uveřejněný v Souboru civilních rozhodnutí a stanovisek, vydaném nakladatelstvím C.H.Beck, pod C 5791.

vykazován. Pokud jde o provozovatele, bylo shledáno, že ten za vznik škody odpovídá dle § 420a obč. zák., jednání podnikatele, který opravoval trafostanici, bylo posouzeno jen jako jednání, které usnadnilo vznik škody, ale na objektivní odpovědnost provozovatele podle § 420a obč. zák. nemůže mít žádný vliv, neboť nepředstavuje nepředvídatelný zásah do provozu trafostanice. Šlo o jednání třetí osoby, které navíc bylo předvídatelné. Kromě toho práce na opravě provozního zařízení objednaného provozovatelem nejsou vnějším nepředvídatelným zásahem, a proto nemohou být neodvratitelnou událostí nemající původ v provozu.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2008, sp. zn. 25 Cdo 529/2006

Právní věta:

„Neodvratitelnou událostí nemající původ v provozu (§ 420 odst. 3 obč. zák.) je okolnost, která objektivně nemá svůj původ „uvnitř“ provozu, a která nesouvisí s organizací, řízením a realizací provozu. Může jít o události, způsobené zejména vnějšími přírodními silami, např. o živelní událost, které nemohlo být provozovatelem zabráněno ani nemohla být objektivně odvrácena, a to ani při vynaložení takového úsilí, jež by bylo možné vynaložit. V takových případech jde o zásah „zvenčí“, nikoliv o okolnost mající původ ve vlastním provozu. Jde v podstatě o tzv. kvalifikovanou (nikoliv prostou) náhodu, neboli vyšší moc (vis maior). Byla-li příčinou vzniku škody tzv. vnitřní škodná událost, nepřichází v úvahu zproštění odpovědnosti provozovatele z důvodu neodvratitelné události bez ohledu na to, zda škodě mohlo či nemohlo být zabráněno.“

Skutek a jeho právní posouzení:

Nezletilý chlapec při procházce se svým otcem odběhl z cesty do pole, kde vstoupil do zbytku odpadu z chmele (tzv. chmelinky), pocházející ze zemědělské činnosti žalované společnosti, který byl uvnitř rozžhavený a chlapec si popálil přední plochu pravého bérce. Soudy dospěly k závěru, že zemědělská společnost, z jejíž zemědělské činnosti uvedený biologický odpad pochází, odpovídá za škodu vzniklou na zdraví chlapce podle ust. § 420a odst. 1 obč. zák.. Shoření či samovznícení mělo původ v samotném materiálu (chmelince), k jehož charakteristickým vlastnostem patří určité projevy, jakými je i samovznícení za určitých podmínek. Nejde tudíž o škodu, jež by

byla způsobena nějakou neodvratitelnou událostí vně provozu zemědělské společnosti ve smyslu ust. § 420 odst. 3 obč. zák. Žalované zemědělské společnosti bylo uloženo uhradit vzniklou škodu na zdraví v rozsahu $\frac{3}{4}$ za současného shledání spoluzavinění poškozeného v rozsahu $\frac{1}{4}$.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2008, sp. zn. 25 Cdo 769/2006

Právní věta:

„Odpovědnost provozovatele za škodu způsobenou na lesních porostech vypouštěním škodlivých látek do ovzduší není vyloučena tím, že provozovatel plní povinnosti plynoucí z předpisů o ochraně ovzduší, včetně placení poplatků za znečišťování ovzduší.“

Skutek a jeho právní posouzení:

Žalovaná společnost v souvislosti se svou podnikatelskou činností exhalovala látky toxicky působící na lesní porosty a lesní půdu a v důsledku působení těchto emisí vznikla škoda na lesních porostech na území ČR. Soud dovodil objektivní odpovědnost žalované za poškození lesního fondu podle ustanovení § 21 odst. 1 zákona č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů, ve vazbě na ustanovení § 420a obč. zák. Žalovaná se odpovědnosti za škodu nezprostila, když neprokázala, že by škoda byla způsobena neodvratitelnou událostí nemající původ v provozu anebo vlastním jednáním poškozeného. Veřejnoprávní povinnost žalované platit správní poplatky za produkci znečišťujících látek nevylučuje možnost požadovat náhradu škody podle občanského zákoníku. Soudy dospěly k závěru, že žalovaná nese objektivní odpovědnost za škodu způsobenou provozní činností podle § 420a obč. zák.. Nelze objektivně zjistit, který z faktorů působících na lesní porost vznik škody zapříčinil, neboť takovýchto faktorů je celá řada, např. i extrémní sucho, mráz, nedostatek vody atd., stačí ale, že jedním, a to podstatným faktorem, jež vedl ke vzniku škody, bylo působení toxických látek exhalovaných uvedenou společností. Je pak na takové společnosti, aby se liberovala.

4.2 Ochrana převzaté věci § 421

Předpokladem vzniku odpovědnosti podle uvedeného ustanovení je převzetí věci, která byla následně poškozena nebo zničena, za účelem splnění závazku ze strany odpovědného subjektu, tj. musí být prokázána existence smluvního závazkového vztahu mezi poškozeným a odpovědným subjektem jako důvod předání věci. Nebyl-li vlastník předané věci účastníkem smlouvy o provedení služby (díla) nebo nebyla-li taková smlouva vůbec uzavřena, odpovídá ten, kdo převzal věc, jejímu vlastníkovvi za její poškození, ztrátu nebo zničení podle ustanovení § 420 obč. zák.. Aby mohlo být postupováno dle § 421 obč. zák. musí být tedy prokázána existence smluvního závazkového vztahu mezi poškozeným a odpovědným subjektem jako důvod předání věci.

4.2.1 Liberace

Liberačním zprošťujícím důvodem podle uvedeného ustanovení zákona je skutečnost, že ke vzniku škody došlo i jinak. Není zde rozhodující, zda osoba, která věc převzala za účelem splnění závazku, např. smlouvy o provedení služby, zhotovení věci na zakázku, provedení opravy vozidla, vyčištění věci apod., zaviněně porušila určitou právní povinnost. Žalobce (tj. osoba, se kterou byl závazkový vztah uzavřen, nemusí se vždy jednat o vlastníka věci) domáhající se soudně náhrady škody podle § 421 obč. zák. musí tvrdit a prokázat, že se žalovaným (tj. osobou fyzickou či právnickou, která věc za účelem splnění závazku převzala) měl uzavřenu příslušnou smlouvu (ve většině případů smlouvu o dílo § 631a násl. obč. zák.), že žalovanému věc předal a že činností žalovaného mu vznikla škoda v určité výši. Žalovaný, pokud by se chtěl zprostit své odpovědnosti za škodu, musel by naproti tomu tvrdit a prokázat, že škoda buď vznikla výlučně či zčásti zaviněním poškozeného tj. žalobce (§ 441 obč. zák.), nebo že ke vzniku škody došlo jinak, než jeho činností, tj. např. že škoda, která vznikla prasknutím xenonové žárovky na vozidle v době opravy brzdového systému vozidla, by vznikla bez ohledu na provádění opravy, neboť uplynula doba její životnosti. To znamená, že k této škodě by došlo bez ohledu na skutečnost, že vozidlo bylo poškozeným předáno k opravě. Pokud tedy žalovaný prokáže, že škoda by vznikla na věci, i kdyby k jejímu předání nedošlo, nebo že příčinou vzniku škody byla vada, spočívající ve vnitřní povaze věci, či vada, které nebylo možné zabránit, zprostit se odpovědnosti za vznik škody. Stejně tomu bude i v případě, že prokáže, že škoda vznikla následkem tzv. vyšší moci.

Žalovaný by se však nemohl zprostit odpovědnosti za vzniklou škodu pouhým tvrzením, že objednatel služby (žalobce) podepsal prohlášení o způsobu plnění jeho závazku, či upozornění, že při plnění závazku může škoda vzniknout. Takováto jednostranná prohlášení vyloučení či omezení odpovědnosti za škodu jsou bez právního významu. Pokud účastníci smlouvy si v této ujednají, že ten, kdo převzal věc za účelem splnění svého závazku, který je předmětem smluvního ujednání, odpovídá tomu, kdo věc předal za škodu na věci vzniklou jen v případě, pokud vznik škody zavíní a v ostatních případech, že za tuto škodu odpovídá ten, kdo věc předal, je toto ujednání v rozporu se zákonem (§ 421 obč. zák.) a tudíž absolutně neplatné (§ 39 obč. zák.). Přesto uvedené postupy jsou z praxe známy, např. v případě předání věci k vyčištění, kdy některé čistírny nechávají svým zákazníkům uvedená prohlášení podepsat. I když takováto prohlášení nemají, jak shora uvedeno, právní relevantnost, jistě řada zákazníků se jimi řídí a v případě vzniklých škod tyto na provozovateli čistírny neuplatňují.

4.2.2 Konkrétní příklady

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 2004, sp. zn. 25 Cdo 2109/2003

Právní věta:

„Odpovědnost za škodu, která vznikla zraněním či úhynem (utracením) koně převzatého na základě smlouvy do tréninku a celkové péče, je objektivní odpovědností ve smyslu ustanovení § 421 obč. zák.; dohoda, že chovatel (poskytovatel služeb) odpovídá vlastníku koně za zranění či jeho úhyn jen tehdy, jestliže tento stav zavíní, je neplatná pro rozpor se zákonem (§ 39 obč. zák.).“

Skutek a jeho právní posouzení:

Účastníci uzavřeli smlouvu o převzetí koně do tréninku, jejímž předmětem bylo poskytnutí služby ze strany žalovaného spočívající v ustájení koně, ošetřování, krmení, jakož i v zabezpečení výběhu a trénink koně s cílem účasti na dostizích. Ve smlouvě účastníci ujednali krom jiného, že poskytovatel služby odpovídá majiteli koně za zranění či jeho úhyn v případech, kdy tento stav zavíní, ostatní případy nezaviněné vzniklé škody jsou škodou majitele. Kůň se ve výběhu vážně zranil a svému zranění

podlehl. Soudy ve svých konečných rozhodnutích dospěly k závěru, že žalovaný, jakožto poskytovatel sjednané služby za škodu vzniklou úhynem zvířete odpovídá podle § 421. Krajský soud doplnil, že za situace, kdy současná právní úprava neumožňuje odlišit právní režim zvířete, jako živé věci a nerozlišuje mezi věcí živou a neživou, je aplikace tohoto ustanovení, které zakládá objektivní odpovědnost toho, kdo od jiného převzal věc, zcela přiléhavá, a poukázal na rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 1 Cz 83/85. Důvody ke zproštění odpovědnosti za vzniklou škodu zde soudy neshledaly. Konečně krajský soud dospěl k závěru, že objektivní odpovědnost za škodu, kterou zákon stanoví v ust. § 421 obč. zák., nemohla být účastníky v daném případě vyloučena (ani omezena) jejich dohodou.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2011, sp. zn. 25 Cdo 4693/2008

Právní věta:

„Objektivní odpovědnost za škodu na věci převzaté za účelem splnění závazku (§ 421 obč. zák.) se nevztahuje na činnost soukromého veterinárního lékaře, který zvíře převzal do ošetření na základě smlouvy o poskytnutí odborného veterinárního úkonu.“

Skutek a jeho právní posouzení:

Žalobkyně, jako majitelka nemocného zvířete, kocoura, tohoto předala do péče žalovaného tj. veterináře. Vyšetřením veterinář zjistil metabolický rozvrat organismu kocoura. V průběhu ošetření kocour uhynul. Žalobkyně požadovala po žalovaném náhradu škody. Soudy žalobu zamítly se závěrem, že žalobkyně neprokázala porušení povinnosti žalovaného při ošetření zvířete (§ 420 odst. 1 obč. zák.) a nebylo prokázáno způsobení škody okolnostmi, jež mají původ v povaze použitého přístroje či věci (§ 421a obč. zák.) a žalovaný neodpovídá za škodu na převzaté věci ani podle § 421 obč. zák.. I když zvíře je z právního hlediska považováno za věc, tato jeho povaha sama o sobě sice nevylučuje aplikaci § 421 obč. zák.¹⁶, avšak na rozdíl od odpovědnosti chovatele za ztrátu či úhyn zvířete, jež mu bylo svěřeno do péče (např. k ustájení, tréninku, krmení apod.), obsahem závazku veterináře bylo provedení ambulantního ošetření nemocného zvířete. Tuto činnost soudy připodobňují činnosti lékaře. Dospívají

¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 2004, sp. zn. 25 Cdo 2109/2003 nebo rozhodnutí bývalého Nejvyššího soudu SSR z 29. 11. 1985, sp. zn. 1 Cz 83/85.

proto k závěru, že stejně jako lékařský zákrok, tak i zákrok provedený veterinářem, které jsou svou povahou natolik specifické činnosti, které nelze podřadit pod ust. § 420a obč. zák. zakládající objektivní odpovědnost za škodu způsobenou provozní činností, neboť by se ve svém důsledku jednalo o objektivní odpovědnost za výsledek poskytnuté zdravotnické služby, tedy odpovědnost za vyléčení. Stejná úvaha platí i v případě ošetření zvířete v ambulanci veterinárního lékaře, a to nejen ve vztahu k aplikaci § 420a obč. zák., ale i § 421 obč. zák., neboť odpovědnost za výsledek poskytnutého odborného veterinárního úkonu nemůže být dána pro existenci mnoha faktorů, které průběh léčení ovlivňují. Soudy zde zobecnily, že by odpovědnost za škodu vzniklou z činnosti humánního a veterinárního lékaře měla být založena shodně, tj. dle § 421a obč. zák., je-li způsobena okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje nebo jiné věci, jichž bylo při úkonu použito, jak bude dále rozvedeno, nebo § 420 odst.1 obč. zák., vznikla-li v důsledku porušení právní povinnosti ze strany veterinárního lékaře.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1299/2000

Právní věta:

I. „Odstoupením od smlouvy o zhotovení věci na zakázku z materiálu dodaného objednatelem vzniká zhotoviteli povinnost vrátit objednateli vedle zaplacené ceny díla nebo zálohy rovněž objednatelem poskytnutý materiál, a to bez ohledu na stav rozpracovanosti díla; objednateli oproti tomu vzniká povinnost vrátit zhotoviteli bezdůvodné obohacení spočívající ve zhodnocení dodaného materiálu.“

II. „V případě ztráty, poškození či zničení materiálu dodaného objednatelem odpovídá zhotovitel za škodu představovanou hodnotou tohoto materiálu; neodpovídá však za škodu představovanou hodnotou díla, které mělo být zhotoveno.“

Skutek a jeho právní posouzení:

Žalobkyně, jakožto zadavatelka, objednala u žalovaného, jakožto zhotovitele, zhotovení paleta z bobří kůže a za tím účelem mu předala celkem 8 kusů kožešin, z nichž sedm ocenila na 40 000 Kč, což žalovaný uvedl na objednávce. Za ušití paleta byla sjednána cena 5 000 Kč v toleranci 10%. Žalovaný neodbornou manipulací

kožešiny zničil, k řádnému zhotovení díla nedošlo a oba účastníci následně od smlouvy odstoupili. Soudy dopěly k závěru, že mezi účastníky došlo k uzavření smlouvy o zhotovení věci na zakázku, od které oba odstoupili. Odstoupením od smlouvy podle § 48 obč. zák. se smlouva ruší od počátku. Zrušením smlouvy mezi účastníky tak vznikl synallagmatický právní vztah z bezdůvodného obohacení, podle něhož je každý z nich povinen vrátit druhému účastníku smlouvy vše, co podle ní dostal. V daném případě tak zhotoviteli vznikla povinnost objednateli vrátit, vedle případně zaplacené ceny díla či zálohy, též objednatelem poskytnutý materiál, a to bez ohledu na stav rozpracovanosti díla, oproti povinnosti objednatele vrátit bezdůvodné obohacení spočívající ve zhodnocení dodaného materiálu. Jestliže ale dodaný materiál byl zhotovitelem poškozen či zničen, nastupuje jeho objektivní odpovědnost podle § 421 obč. zák.. Tedy v daném případě namísto 8 kusů kožešin, které zhotovitel zničil, je povinen žalobkyni poskytnout náhradu v penězích, jakožto náhradu skutečné škody. Jiný nárok žalobkyně, a to nárok na hodnotu řádně zhotoveného paleta však žalobkyni nevzniká. Zrušením smlouvy před dokončením objednaného díla zanikla všechna práva a povinnosti smluvních stran ze smlouvy vyplývající, a tedy i smluvně převzatá povinnost žalovaného zhotovit věc ve smyslu § 644 obč. zák..

4.3 Škoda způsobená okolnostmi § 421a

V tomto případě zákon neumožňuje zbavení se odpovědnosti za škodu tj. liberaci, neexistuje žádný liberační důvod, jedná se o případ absolutní objektivní odpovědnosti. Je to proto, že zákonodárce touto úpravou reagoval na rozvoj vědy a techniky, kdy při plnění závazků za použití určitých přístrojů či jiných věcí (obzvláště ve zdravotnictví, ale také ve službách) existuje zvýšené nebezpečí, případně riziko, a proto je nutné poskytnout zvýšenou míru ochrany potencionálním poškozeným. Jde o zvláštní druh objektivní odpovědnosti, která je uplatňována u škod způsobených určitými věcmi, jednáním nebo procesy představujícími pro svou nebezpečnost zdroj zvýšeného rizika škod, které nelze ani při vynaložení veškeré odborné péče plně zvládnout. V těchto případech vystupuje výrazně do popředí intenzivní právněpolitický veřejný zájem zajistit právě formou této přísné objektivní odpovědnosti v občanském právu účinnější právní ochranu těm, kdo jsou škodlivými událostmi z této rizikové činnosti postiženi, tj. poškozeným. Navíc nelze přehlížet, že právě provozovatelé těchto činností, z nichž zvýšené riziko závažných škod vzniká, mají nejvíce možností jim sami

preventivně čelit. V této souvislosti se v souladu s evropským i světovým trendem sledujícím zajištění účinné ochrany poškozených jako „slabší strany“ hovoří o spravedlivém rozložení rizika, respektive spravedlivé alokaci škod.¹⁷ Zákonnými předpoklady této odpovědnosti je vznik škody, její původ v povaze přístroje nebo jiné věci, jíž bylo při plnění závazku použito, a příčinná souvislost mezi nimi. Přístrojem nebo jinou věcí je jakýkoliv hmotný předmět, jehož bylo při plnění závazku použito. Okolnostmi, jež mají původ v povaze věci, se rozumí její vlastnosti a účinky, jimiž se věc (přístroj, přípravek) projevuje. Odpovědnost podle § 421a obč. zák. je dána, jestliže konkrétní újma byla způsobena okolnostmi, jež přímo vyplývají z povahy přístroje či věci, jichž bylo použito jako prostředku při poskytnutí zdravotnické služby, tedy i v případě, že použitá věc nebyla vadná, ale právě svou povahou zapříčinila vznik škody.¹⁸ Důkazní břemeno ohledně splnění uvedených zákonných předpokladů pro odpovědnost dle § 421a obč. zák. je na poškozeném (žalobci). Jestliže vznikne škoda při použití určitého přístroje či jiné věci v souvislosti s plněním závazku, je zcela nerozhodné, zda ke vzniku škody vedly důsledky nebezpečí, které je s použitím takového přístroje či věci obvykle spojeno, či zda vznikla z důvodů na straně obsluhy tohoto přístroje či věci nebo v důsledku vnějších okolností (např. výpadku energie). V daném případě se však ten, kdo poskytuje určitou službu za použití přístroje či jiné věci může zčásti zprostit své odpovědnosti za vzniklou škodu, pokud prokáže, že tato škoda vznikla i spoluzaviněním poškozeného (§ 441). Kvalifikovaná škodná událost nemusí být přitom jedinou příčinou vzniku škody, postačí, jde-li o jednu z příčin, avšak příčinu podstatnou. Jedná se například o případy, kdy příčina vzniku škody na zdraví poškozeného spočívá v povaze přístroje, který při použití ke svému účelu je způsobilý vyvolat určitý škodný následek a v daném případě jej také způsobil, přičemž k újmě na zdraví poškozeného přispěla i anatomická dispozice poškozeného.¹⁹

4.4 Odpovědnost za škodu podle § 425 až § 426a

Nově byla do občanského zákoníku začleněna zákonem č. 246/2008 Sb., zák. č. 306/2008 Sb. s účinností od 1. 1. 2010 úprava odpovědnosti za škodu fyzických osob

¹⁷ Knappová, M., Švestka, J. a kol. Občanské právo hmotné, svazek II. 3. vydání, Prah, ASPI, 2002, str. 427-428.

¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2046/2007, uveřejněný pod č. 30/2010 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2011, sp. zn. 25 Cdo 2543/2010.

plnících výkon veřejné funkce, působící v dobrovolném požárním sboru, zdravotníků Červeného kříže, členů Horské služby, dárců krve, žáků základních a středních škol atd. Stalo se tak z důvodů nové právní úpravy úrazového pojištění, která již neobsahuje úpravu náhrady škody v některých zvláštních případech (§ 206 stávajícího zákoníku práce). Tato úprava je obsažena v ustanovení § 425-426b obč. zák. a zajišťuje dosavadní úroveň ochrany fyzických osob, kdy odpovědná osoba odpovídá v případě porušení povinností způsobené při předmětné činnosti, a to bez ohledu na své zavinění a na skutečnost, kdo se porušení dopustil (objektivní odpovědnost). Do ustanovení § 425 se rovněž nově doplňuje odstavec 3, který upravuje případy odpovědnosti za škodu na zdraví, které byly zvláštními právními předpisy řešeny tak, že odkazovaly na úpravu podle pracovněprávních předpisů. Vzhledem k tomu, že pracovněprávní úprava již odpovědnost za škodu na zdraví upravovat nebude, neboť ta bude řešena zákonem o úrazovém pojištění, který se nebude vztahovat na případy uvedené ve zvláštních právních předpisech, bylo nutné úpravu odpovědnosti za škodu na zdraví podle těchto zvláštních právních předpisů začlenit do občanského zákoníku.²⁰ Jak bylo již řečeno, jedná se o úpravu objektivní odpovědnosti. Liberace je vyloučena, podle ust. § 426b obč. zák. povinnosti nahradit škodu podle § 425 až 426a se nelze zprostit; ustanovení § 422 tím není dotčeno. Domnívám se, že stejně jako v případě jiných objektivních odpovědností za škodu, i v tomto případě bude možné se zprostit odpovědnosti zčásti, byla-li škoda způsobena spoluzaviněním poškozeného.

Pokud jde o odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku, ta je upravena ve zvláštním zákoně č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku ve znění pozdějších novel. Povinný se může své odpovědnosti za škodu zprostit (liberovat) pouze z důvodů uvedených v § 5 citovaného zákona.

Prvním z těchto důvodů je, že výrobce neuvedl výrobek na trh. „Pokud povinná osoba na základě svého dobrovolného rozhodnutí výrobek předá jinému mimo sféru, kterou ovládá, považuje se výrobek za uvedený na trh. Je-li výrobek ukraden, nebude výrobce stíhat povinnost k náhradě škody. Omyl ani záměna při uvedení na trh však k liberaci nevedou.“²¹ Dalším liberačním důvodem podle § 5 zák. č. 59/1998 Sb. je případ, kdy lze důvodně předpokládat, že vada výrobku, která způsobila škodu,

²⁰ Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákoníku práce zveřejněná v ASPI

²¹ FIALA, Josef a Milan KINDL. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 624.

neexistovala v době, kdy výrobce uvedl výrobek na trh, nebo nastala později. „Výrobce nemusí podat naprosto nezvratný důkaz o bezvadnosti výrobku v době, kdy opouštěl jeho sféru. Postačí, pokud ze zjištěných skutečností vyplývá, že příčina škody vznikla s převažující pravděpodobností až po uvedení výrobku na trh.“²² Dalším důvodem je, že výrobce nevyrobil výrobek pro prodej nebo jinou formu použití pro podnikatelské účely ani, že výrobek nebyl vyroben nebo jím šířen v rámci jeho podnikatelské činnosti. To znamená, že výrobek zhotovil výhradně pro své soukromé účely a pouze pro soukromé účely může být též využíván. Výrobce nesmí tento výrobek později prodat v rámci své podnikatelské činnosti. Zprostit se odpovědnosti může výrobce také, pokud prokáže, že vada výrobku je důsledkem plnění těch ustanovení právních předpisů, která jsou pro výrobce závazná. Například, pokud nějaký předpis stanoví postup výroby, při kterém vznikne škoda, může se povinný zprostit odpovědnosti za tuto škodu, pokud prokáže, že jednal v souladu tímto předpisem a neexistovala pro něho možnost se odchýlit od tohoto předpisu. Posledním liberačním důvodem podle § 5 zák. č. 59/1998 Sb. je skutečnost, že stav vědeckých a technických znalostí v době, kdy uvedl výrobek na trh, neumožnil zjistit jeho vadu.

4.5 Odpovědnost za škodu způsobenou provozem dopravních prostředků § 427

Tato zákonná úprava je založena na principu objektivní odpovědnosti, tedy dostatečným důvodem vzniku této objektivní odpovědnosti je tedy sama takto kvalifikovaná událost v příčinném spojení se škodou. Vznik této objektivní odpovědnosti nevyžaduje tudíž ke svému vzniku existenci zaviněného protiprávního úkonu²³, i když jeho existenci ve formě porušení dopravních prostředků nelze vyloučit.²⁴ Ke zproštění odpovědného subjektu může dojít jen za splnění určitých v zákoně uvedených podmínek. Základem této objektivní odpovědnosti je škoda vyvolaná zvláštní povahou provozu dopravního prostředku. Pokud škoda vznikla bez souvislosti se zvláštní povahou provozu, není dána odpovědnost podle uvedeného ustanovení. Co je míněno zvláštní povahou provozu vyplývá z judikátů uveřejněných ve

²² FIALA, Josef a Milan KINDL. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 624.

²³ R 3/1984.

²⁴ ČEŠKA, Zdeněk, Jozef KABÁT, Josef ONDŘEJ a Jiří ŠVESTKA. *Občanský zákoník: komentář*. díl 2. Praha: Panorama, 1987, str. 499.

Sbírace rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR pod č. R 9/1972, R 39/1975, R 30/1979, R 35/1980, R 20/1975, R 60/57 a ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 65/2004, R 6/2008. Předpokladem vzniku této odpovědnosti je škoda, zvláštní povaha daného provozu (kvalifikovaná událost) a příčinná souvislost mezi nimi. Smyslem této úpravy je rovněž zvýšená ochrana potencionálních poškozených. Provozem se rozumí i příprava k jízdě, udržování ve stavu způsobilosti k jízdě a nutné úkony po skončení jízdy. Již samo uvedení motoru do chodu patří k provozu bez ohledu na to, kde se tak stalo a zda se tím uvedlo vozidlo do pohybu nebo nikoli. Za události vyvolané zvláštní povahou provozu dopravních prostředků je třeba považovat takové skutečnosti, které jsou objektivně způsobilé vyvolat škodu a které s provozem dopravních prostředků souvisejí, nikoli případy, kdy byla škoda sice způsobena porušením právní povinnosti v souvislosti s provozem dopravního prostředku, ale už ne povahou tohoto provozu, ani případy, kdy škoda vznikla sice v souvislosti s jeho provozem, ale nebyla vyvolána zvláštnostmi tohoto provozu.²⁵ Zvláštní povaha provozu motorového vozidla se nemusí projevit, jen když je vozidlo v pohybu, ale musí jít o škodu vyvolanou okolností, jež je vlastní jen motorovým vozidlům a jich provozu. Co je míněno motorovým vozidlem stanoví vyhl. č. 341/2002 Sb.²⁶ Právní úprava se vztahuje i na speciální vozidla jako jsou lanovky, vleky²⁷, eskalátory²⁸, letadla, a to i nemotorová.²⁹ Škoda utrpěná pádem na zasněženém nástupišti železniční stanice, popřípadě na zledovatělé silnici po vystoupení z autobusu není sama o sobě škodou, která by byla vyvolána zvláštní povahou železničního nebo autobusového provozu³⁰, na druhé straně bylo judikováno, že škodu vzniklou cestujícím uklouznutím na schůdkách železničního vagónu lze posoudit jako škodu vyvolanou zvláštní povahou provozu železnice.³¹

V praxi činí někdy potíže zjistit, kdo je provozovatelem vozidla. Je to proto, že v registru vozidel nemusí být vždy uveden ten, kdo má ve skutečnosti trvalou možnost právní a faktické dispozice s vozidlem. Zjištění totožnosti řidiče a evidenční značky

²⁵ R 20/1975.

²⁶ R 77/2007.

²⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 282/2001.

²⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu uveřejněné ve Sbírce pod R 46/1979.

²⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu uveřejněné ve Sbírce pod R 15/2008, rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2053/2005.

³⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu uveřejněné ve Sbírce pod R 60/1975.

³¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu uveřejněné ve Sbírce rozhodnutí a dělení soudů ČSSR pod č. R 30/1979, R 8/1978, rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2563/2005, POKORNÝ, Milan a Josef HOCHMAN. *Odpovědnost za škodu v právu občanském a pracovním: praktická příručka*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2008, str. 71.

dopravního prostředku je jednou, ale nikoliv jedinou cestou ke zjištění provozovatele. Toho lze zjistit i jinými prostředky, např. výsledkem svědků apod..³²

4.5.1 Liberace

Liberační důvod pro zproštění se uvedené odpovědnosti je upraven ve druhé větě ust. § 428. Podle první věty tohoto ustanovení odpovědnosti se nemůže provozovatel zprostit, jestliže škoda byla způsobena okolnostmi, které mají svůj původ v provozu. Podle věty druhé téhož ustanovení se jinak odpovědnosti zproští, jen jestliže prokáže, že škodě nemohlo být zabráněno ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze požadovat. Problémy může někdy činit přesné vymezení okolností majících původ v provozu dopravního prostředku. Tento pojem není totožný s pojmem zvláštní povaha provozu, kdy posledně uvedený je jen vyjádřením určitých technických vlastností, kterými se tento provoz liší od provozů jiných, vychází se z toho, že zvláštní povahou provozu se projevují typické vlastnosti provozu, spočívající v jeho určité nebezpečnosti, které jsou způsobilé vyvolat škodu,³³ zatímco okolnosti mající původ v provozu jsou vyjádřením příčiny, jež vedla ke vzniku škody.

Okolnosti mající původ v provozu dopravních prostředků jsou ty, jež souvisejí s uskutečňováním, řízením a organizací provozu a jsou v příčinné souvislosti se vznikem škody. Jde o tzv. vnitřní okolnosti a v jejich případě není možná úplná liberace provozovatele. Provozovatel se tedy např. nemůže dovolávat ani vad materiálu³⁴ či selhání materiálu anebo nedostatku činnosti či selhání osob užitých v provozu, ani vadného stavu používaného zařízení. Za škodu vzniklou těmito okolnostmi provozovatel odpovídá bez ohledu na to, zda ji mohl odvrátit či nikoliv a nelze odkazovat ani na neodvratitelný úkon třetí osoby.³⁵ Sem je možno zařadit např. vady materiálu včetně těch, které nejsou na první pohled patrné³⁶, technický stav vozidla, ale i nedostatek činnosti organismu osob použitých při dopravě.³⁷ Může se jednat například o selhání brzd, nefunkční osvětlení, prasknutí nebo poškození pneumatiky, závada na

³² Rozhodnutí Nejvyššího soudu uveřejněné ve Sbírce pod R 55/ 1971 s. 163.

³³ POKORNÝ, Milan a Josef HOCHMAN. *Odpovědnost za škodu v právu občanském a pracovním: praktická příručka*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2008, str. 71.

³⁴ R 9/1972.

³⁵ R 13/2001.

³⁶ R 4/2004.

³⁷ R 8/85.

řízení, náhlé zabrzdění v hromadném dopravním prostředku, jízda v protisměru,³⁸ u řidiče se může jednat o náhlou indispozici z důvodů zdravotních, mikrospráv apod..

Co se týče okolností, jež nemají svůj původ v provozu a vedly ke vzniku škody, tzv. vnější okolnosti, tj. okolnosti, které nesouvisí s činností, kterou lze označit jako provoz dopravních prostředků, za ty se považují především živelné pohromy, přírodní síly, (blesk) jednání třetích osob, zásah zvířat apod.. Pokud škoda byla způsobena těmito okolnostmi, pak se provozovatel může odpovědnosti za škodu zprostit, jestliže prokáže, že škodě nemohl zabránit ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze od něho požadovat. Vynaložení veškerého úsilí je třeba vykládat objektivně, bez vztahu k určitému provozovateli a rozumí se jím veškerá možná péče přicházející v úvahu s ohledem na stav vědy a techniky, kterou možno považovat na kterémkoli provozovateli, např. použití výstražného zvukového znamení, okamžité brzdění.³⁹ Je vždy třeba zvažovat všechny možnosti, které v dané situaci provozovatel mohl vynaložit a zároveň vyloučit možnosti, které nejsou objektivně možné. Měl-li provozovatel v dané situaci více možností, jak škodu odvrátit, přičemž v témže okamžiku mohl použít jen jednu možnost z více, je pak na zvážení soudu, která je účinnější a pokud provozovatel právě tuto možnost zvolil, učinil vše, co bylo v jeho silách k možnému odvrácení vzniku škody.

Výlučné zavinění poškozeného může proto vést k úplnému zbavení odpovědnosti provozovatele za škodu, avšak pouze v tom případě, byla-li škoda vyvolána zvláštní povahou provozu, avšak nebyla způsobena okolnostmi, které mají původ v provozu (např. poškozený skočí v sebevražedném úmyslu pod vlak). Pokud jde o zavinění poškozeného, soudní praxe je shledává např. v chování poškozeného, který přechází trať mimo určené místo.⁴⁰ Spoluzavinění poškozeného soudní práce spatřuje např. tam, kde si poškozený sedl do auta řízeného osobou, jejíž vnímavost a reakční schopnost byla požitím alkoholu oslabena.⁴¹ Aplikace ustanovení § 428 obč. zák. byla použita v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 3737/2009, ve kterém se soudy zabývaly zproštěním odpovědnosti řidiče protijedoucího vozidla LIAZ a dospěly k závěru, že za daných podmínek, tj. „vzhledem k rychlosti vozidel, hmotnosti nákladní

³⁸ Rozsudek NS ze dne 14. 11. 2002, sp. zn. 25 Cdo 31/2001.

³⁹ POKORNÝ, Milan a Josef HOCHMAN. *Odpovědnost za škodu v právu občanském a pracovním: praktická příručka*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2008, str. 72; rozsudek NS ČR sp. zn. 1 Cz 13/92.

⁴⁰ R 17/1952.

⁴¹ ČEŠKA, Zdeněk, Jozef KABÁT, Josef ONDŘEJ a Jiří ŠVESTKA. *Občanský zákoník: komentář*. díl 2. Praha: Panorama, 1987, str. 504 an.

soupravy, časovému úseku 2, 42 s, který měl řidič nákladní soupravy na reakci, a jeho nemožnosti odbočit vpravo, protože zde byla benzínová stanice je zřejmé, že střetu a tím škodě nemohlo být zabráněno ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze požadovat.“

4.5.2 Konkrétní příklady

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2011, sp. zn. 25 Cdo 983/2009

Právní věta:

„Byla-li škoda způsobena výlučně jednáním poškozeného, je zcela vyloučena odpovědnost provozovatele podle ustanovení § 427 obč. zák., avšak nikoliv z důvodu zproštění se jeho odpovědnosti z tzv. liberačního důvodu podle ustanovení § 428 věty druhé obč. zák., nýbrž z důvodu chybějící příčinné souvislosti mezi okolnostmi, za níž provozovatel objektivně odpovídá, a vznikem újmy na straně poškozeného.“⁴²

Skutek a jeho právní posouzení:

Řidič nákladního vozidla zastavil s tímto vozidlem v odstavném pruhu rychlostní komunikace s povolenou maximální rychlostí 80 km/h, z vozidla vystoupil, a když se vracel do kabiny na místo řidiče, vstoupil do jízdního pruhu, ve kterém byl sražen projíždějícím vozidlem, v důsledku čehož utrpěl vážné poškození na zdraví. Řidič projíždějícího vozidla jel v době nehody povolenou rychlostí a v bezpečné vzdálenosti cca 0,8 m od vodící čáry, jež odděluje odstavný pruh. Žalobce tj. poškozený, vytvořil projíždějícímu vozidlu náhlou a neočekávanou překážku, když vstoupil do vozovky, aniž by se dostatečně přesvědčil o okolním provozu. Soudy dospěly k závěru, že řidič projíždějícího vozidla neporušil žádnou právní povinnost a není dána příčinná souvislost mezi utrpěnou škodou a jednáním tohoto řidiče. Škoda na zdraví vznikla výlučně zaviněním poškozeného.

⁴² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2010, sp. zn. 25 Cdo 431/2008.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2011, sp. zn. 25 Cdo 948/2010

Právní věta:

„Za okolnosti mající původ v provozu ve smyslu ustanovení § 428 obč. zák. lze považovat např. selhání nebo nedostatek činnosti osob použitých v provozu, nedostatky nebo vady materiálu, a to i skryté, nebo technický stav dopravního prostředku.“

Skutek a jeho právní posouzení:

Žalobkyně tj. poškozená, se domáhala náhrady škody na zdraví, která jí vznikla při střetu s tramvají, když přecházela na světelně neřízeném přechodu pro chodce mezi vozidly stojícími v koloně směrem k tramvajovému tělesu a po přejití obou jízdních pruhů vstoupila na tramvajový pás. Na tramvajové soupravě nebyla zjištěna žádná technická závada a podle závěrů znaleckého posudku nebylo v silách řidiče tramvaje, aby zabránil střetu se žalobkyní včasným brzděním, neboť žalobkyně se v jízdním koridoru objevila jako náhlá a dříve nepozorovatelná překážka. Soudy dospěly k závěru, že žalovaný provozující dopravu ve smyslu § 427 obč. zák. se zprostil své odpovědnosti za škodu podle § 428 věta druhá obč. zák.; ke střetu došlo výlučně zaviněním žalobkyně, která nedala přednost projíždějící tramvaji (§ 54 odst. 3 zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a změnách některých zákonů). Nejvyšší soud dodal, že byla-li škoda způsobena výlučně jednáním poškozené, je zcela vyloučena odpovědnost provozovatele, a to nikoliv z důvodu zproštění se jeho odpovědnosti z tzv. liberačního důvodu podle § 428 věty druhé obč. zák., nýbrž z důvodů chybějící příčinné souvislosti mezi okolnostmi, za níž žalovaný objektivně odpovídá, a vznikem újmy na straně poškozené. Odkázal přitom na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2010, sp. zn. 25 Cdo 431/2008).

V českém soukromém právu existuje garanční teorie v podobě pojištění odpovědnosti za škodu, jedná se pouze o techniku odškodnění, jenž má zajistit, aby poškozenému byla i fakticky škoda uhrazena. Zákonodárce proto pojištěním přímo podmiňuje některé činnosti. To se projevuje zejména v právní úpravě pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla. O této viz níže. Pokud jde o další činnosti, které musí mít tzv. zákonné pojištění, jedná se například o činnost advokátů, exekutorů, notářů, lékařů atd..

Vzhledem k tomu, že provoz dopravních prostředků je pro okolní svět zdrojem zvýšeného nebezpečí, kterému nelze z řady důvodů vždy preventivně čelit, bylo třeba v souvislosti se vznikem škod vyvolaných zvláštní povahou tohoto provozu zajistit co možná největší ochranu práv potencionálních poškozených. K účinnému zabezpečení možnosti poškozených domáhat se náhrady škody byl proto přijat zvláštní zákon, podle kterého za škůdce vzniklou škodu hradí příslušná pojišťovna, což má zabránit tomu, aby i škoda způsobená zcela nesolventním škůdcem byla poškozenému vždy uhrazena. Jednalo se nyní o zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně všech souvisejících zákonů. Podle §1 odst. 2 cit. zákona je každý provozovatel vozidla povinen uzavřít smluvní pojištění odpovědnosti za škody. Podle § 24 odst. 1 písm. b) uvedeného zákona má pak Kancelář (Česká kancelář pojistitelů) povinnost poskytnout z garančního fondu poškozenému plnění za škodu způsobenou provozem vozidla, za kterou odpovídá osoba bez pojištění odpovědnosti. Podle ust. § 24 odst. 7 věta první cit. zákona má pak Kancelář právo proti tomu, kdo odpovídá za škodu na náhradu toho, co plnila. Jedná se o tzv. originární nárok pojišťovny. Pokud je tedy dopravní nehoda způsobena jednáním řidiče, jehož vozidlo nemělo tzv. zákonné pojištění, pak poškozenému, jemuž při takové dopravní nehodě vznikla škoda, tuto škodu uhradí Česká kancelář pojistitelů, jež tak činí prostřednictvím jiné pověřené pojišťovny. I když za škodu způsobenou provozem motorového vozidla odpovídá provozovatel tohoto dopravního prostředku, není tím vyloučena zároveň odpovědnost např. řidiče motorového vozidla za škodu, kterou způsobil při téže škodné události poškozenému porušením právní povinnosti, pokud nešlo o případ, kdy tyto osoby samy za škodu neodpovídají. Ustanovení § 427 an. obč. zák. o zvláštní odpovědnosti není ve vztahu k obecné odpovědnosti podle § 420 obč. zák. ustanovením speciálním, nýbrž obě skutkové podstaty stojí vedle sebe. Poškozený se tak může domáhat škody vůči provozovateli dopravního prostředku podle § 427 obč. zák. na základě objektivního principu a proti řidiči dopravního prostředku podle § 420 obč. zák. na základě odpovědnosti založené na presumovaném zavinění.⁴³ Tedy Česká kancelář pojistitelů tento svůj originární nárok uplatňuje vůči provozovateli dle ust. § 427 obč. zák., a případně i současně proti řidiči vozidla, který dopravní nehodu zavinil, pokud je odlišný od provozovatele, vůči řidiči pak nárok na náhradu škody vymáhá, jak uvedeno shora, podle ust. § 420 odst. 1 obč. zák.. Takový postup není možný jen v případě, že

⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2010, sp. zn. 23 Cdo 648/2009 s odkazem na rozhodnutí Nejvyššího soudu uveřejněné ve Sbírce rozhodnutí a dělení soudů ČSSR pod. č. R 29/1979.

řidič byl zaměstnancem fyzické či právnické osoby a ke škodě došlo v souvislosti s plněním zaměstnaneckých úkolů.

S právní úpravou odpovědnosti za škodu způsobenou provozem dopravních prostředků (§ 427n. obč. zák) souvisí úzce právní úprava obsažená v ustanoveních zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích. Podle § 27 odst. 2 tohoto zákona vlastník dálnice, silnice nebo místní komunikace odpovídá za škody vzniklé uživatelům těchto pozemních komunikací, jejichž příčinou byla závada ve sjízdnosti, pokud neprokáže, že nebylo v mezích jeho možností tuto závadu odstranit, u závady způsobené povětrnostními situacemi a jejich důsledky takovou závadu zmírnit, ani na ni předepsaným způsobem upozornit. Uživatel komunikace se tedy bude moci zprostit své odpovědnosti za škodu vzniklou dopravní nehodou, pokud prokáže, že k dopravní nehodě došlo proto, že na komunikaci byl výmol či výtluk, do kterého náhle vjel, což bylo příčinou toho, že s vozidlem vjel do protisměru, kde došlo ke srážce s jiným vozidlem. Musí se však jednat o náhlou překážku, kterou i při vynaložení veškerého úsilí nemohl předpokládat. Nejedná se o situace, kde komunikace byla plná výmolů či výtluků, v takovém případě bylo povinností uživatele komunikace přizpůsobit jízdu vozidla tomuto stavu komunikace.

V ustanovení § 430 odst. 1 občanský zákoník pamatuje i na situaci, kdy nelze spravedlivě požadovat po provozovateli, aby nesl odpovědnost za škodu způsobenou provozem jeho dopravního prostředku. Jedná se o případy, kdy vozidlo provozovatele užije někdo jiný bez vědomí či dokonce proti vůli provozovatele. Jednoduché je posouzení případu, kdy provozovateli bylo, jinak řádně zabezpečené vozidlo (nesmí např. nechat líčky od vozidla veřejně přístupné, třeba bez dohledu na stole v restauraci, či nechat vozidlo neuzamčené) odcizeno, a poté byla tímto vozidlem způsobena dopravní nehoda s následným vznikem škody. Za takové situace se provozovatel bezpochyby zproští své odpovědnosti za škodu. Může nastat i situace, kdy např. syn provozovatele si bez vědomí svého otce půjčí automobil, se kterým následně způsobí dopravní nehodu a vznikne škoda. V takovém případě by se provozovatel, pokud by se chtěl zbavit své odpovědnosti za vzniklou škodu, musel bránit tvrzením, že syn si automobil vzal i přes jeho výslovný zákaz, což by musel i prokázat, neboť podle věty druhé uvedeného ustanovení provozovatel odpovídá společně s ním, jestliže užití dopravního prostředku svou nedbalostí umožnil. Postačuje přitom splnění jen jedné ze dvou podmínek neoprávněnosti použití vozidla, tj. stačí, že neoprávněný uživatel použil

vozidla bez vědomí provozovatele, nemusí být splněna současně i druhá podmínka, tedy, že to bylo i proti vůli provozovatele.⁴⁴

Podle ust. § 430 odst. 2 obč. zák. je-li dopravní prostředek v opravě, odpovídá po dobu opravy provozovatel podniku, v němž se oprava provádí, a to stejně jako provozovatel dopravního prostředku. Nejvyšší soud judikoval, že odevzdal-li provozovatel dopravní prostředek do opravy, je odpovědným subjektem podle uvedeného ustanovení nejen opravářský podnik, ale kterýkoli opravář (fyzická osoba podnikající), který provozovateli opravoval vozidlo na základě dohody s ním.⁴⁵ Takováto osoba, ať fyzická či právnická musí být podnikatelem (§ 2 odst. 2 obch. zák.), který opravu vozidla provádí v rámci své podnikatelské činnosti. Pak nese on objektivní odpovědnost za škodu způsobenou jeho provozem. Aplikace tohoto ustanovení nepřichází v úvahu, pokud provozovatel předal vozidlo do opravy např. svému známému, který není podnikatelem v daném oboru, a to na základě dohody o občanské výpomoci.⁴⁶

4.6 Odpovědnost více provozovatelů § 431

Střetem provozů dopravních prostředků je míněno jednak přímé střetnutí se (srážka dopravních prostředků), ale také např. náraz dopravního prostředku na zařízení jiného dopravního prostředku (např. závoru u železniční trati) nebo i působení dvou provozů na sebe, i když ke střetu vozidel nedošlo (např. ke škodě došlo kamenem, k jehož vymrštění došlo při jízdě protijedoucího vozidla), může tu jít i o náraz jedoucího vozidla do zastaveného vozidla.⁴⁷ Toto ustanovení navazuje na právní úpravu odpovědnosti podle § 427 a § 428 obč. zák. došlo-li v důsledku střetu provozů ke škodě provozovatelů samotných, vypořádají se mezi sebou podle účasti na způsobení vzniklé škody. Vypořádání závislé na této účasti předpokládá zhodnocení všech skutkových okolností, které byly hlavní příčinnou (hlavními příčinami) vzniklé škody. Jde o zkoumání všech objektivních i subjektivních okolností vzniku škody spojených jak s porušením právní povinnosti, tak i s objektivními skutečnostmi na straně provozovatelů. Otázka zjištění předpokladu odpovědnosti za škodu tj. porušení právní povinnosti, je skutkovým zjištěním, které v praxi činí někdy vážné problémy. Jde-li o

⁴⁴ R 3/1984.

⁴⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu uveřejněné ve Sbírce pod R 3/1984.

⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2011, sp. zn. 25 Cdo 3874/2008.

⁴⁷ JEHLÍČKA, Oldřich, Jiří ŠVESTKA a Marta ŠKÁROVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. 9. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, str. 610.

okolnosti nebo jednání či opomenutí některého provozovatele či provozovatelů, s nimiž škodlivý výsledek nebyl v příčinné souvislosti, pak není splněn zákonný předpoklad účasti na vzniklé škodě, a nevzniká tudíž ani odpovědnost a ani důvod k vypořádání. Za škodu, která vznikla při střetu provozů jiným osobám než provozovatelům těchto provozů, odpovídají provozovatelé bez zřetele na zavinění (objektivní odpovědnost) dle § 427 obč. zák. a jejich odpovědnost je solidární (§ 438 odst. 1 obč. zák.).⁴⁸ Liberační důvody v tomto případě zákon nestanoví. Za vzniklou škodu tedy budou provozovatelé odpovídat v tom rozsahu v jakém je jejich porušením právních povinností v příčinné souvislosti se vznikem škody.

4.6.1 Konkrétní příklady

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2011, sp. zn. 25 Cdo 5272/2008

Právní věta:

„Jestliže v předchozím řízení byla uložena povinnost k náhradě škody jednomu z odpovědných subjektů, může soud žalobě o náhradu škody vůči dalším ze společně a nerozdílně (solidárně) odpovědných subjektů vyhovět, a to výrokem rozsudku, že žalovaný je povinen škodu uhradit společně a nerozdílně se škůdcem, u něhož byla stanovena povinnost k náhradě předchozím rozsudkem.“

Skutek a jeho právní posouzení:

Poškozený tj. žalobce, uplatnil svůj nárok na náhradu škody na zdraví, kterou utrpěl jako divák při závodech (rychlostní zkoušky), kde byl sražen soutěžním vozem, jehož řidič nezvládl průjezd ostrou zatáčkou. Poškozený se v době střetu nacházel za páskou tam umístěnou pořadatelem závodu. Poškozený svůj nárok uplatnil přímo proti řidiči vozidla v samostatném řízení, kde bylo jeho žalobě pravomocně vyhověno. Následně, v tomto řízení, svůj nárok uplatnil proti pořadateli závodů a dále proti provozovateli vozidla. Okresní soud žalobě vyhověl, odpovědnost provozovatele vozidla shledal v rozsahu 10% a pořadatele závodu v rozsahu 90%. Krajský soud jako soud odvolací změnil rozsudek okresního soudu, kdy shledal nárok na náhradu škodu

⁴⁸ JEHLIČKA, Oldřich, Jiří ŠVESTKA a Marta ŠKÁROVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. 9. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, str. 610n..

vůči oběma žalovaným a řidiči havarovaného vozu v rozsahu 80%, kdy zohlednil i spoluúčast žalobce v rozsahu 20%. Uvedl, že o škodu více škůdců se totiž jedná i v případě na sobě vzájemně nezávislého jednání více osob, které ve svém důsledku vede ke vzniku jedné a téže škody. Zásadně platí, že pokud byla škoda způsobena více škůdci, odpovídají za ni společně a nerozdílně. Za situace, kdy škoda byla způsobena jednáním více subjektů, které bylo na sobě zcela nezávislé, avšak ve svém výsledku vedlo ke vzniku jedné škody, jedná se o společnou solidární odpovědnost všech škůdců a není důvod pro rozhodnutí o odpovědnosti dělené. Pokud by výše plnění určená rozsudkem proti provozovateli vozidla a pořadateli závodu byla nižší, než již pravomocně uložená povinnost řidiči vozidla, pak by řidič vozidla plnil v rozsahu tohoto rozdílu rozsudkem přisouzenou částku pouze on sám.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2011, sp. zn. 25 Cdo 4521/2008

Právní věta:

„Pro vypořádání škody mezi provozovateli při střetu provozů dopravních prostředků je určující, jakou měrou se jednotlivá okolnost střetu podílela na vzniku škody, resp. míra, jakou se ta která příčina podílela na způsobení konkrétní újmy, není přitom vyloučeno, aby porovnání účasti jednotlivých provozovatelů na střetu provozů vyústilo v závěr, že účast některého z nich je natolik minimální, že odpovědnost za škodu na jeho straně nezakládá.“

Skutek a jeho právní posouzení:

Žalobce na volném, přímém úseku silnice s klesáním se svým osobním automobilem narazil do zadní části konstrukce mechanické obracečky na seno, která byla připevněna na před ním jedoucím traktoru žalovaného. Žalovaný se pohyboval traktorem na komunikaci, kde byl zákaz vjezdu traktorů. Soudy dospěly k závěru, že to byl ale žalobce, kdo porušil ust. § 18 odst. 1 silničního zákona a v příčinné souvislosti s tímto porušením, že došlo ke vzniku škody. Naproti tomu neshledaly příčinnou souvislost mezi porušením právní povinnosti ze strany řidiče traktoru a vznikem škody.

4.7 Odpovědnost za škodu způsobenou provozem zvlášť nebezpečným § 432

Odpovědnost za škodu způsobenou provozem zvlášť nebezpečným je odpovědností objektivní. Definici zvlášť nebezpečného provozu zákon neuvádí, to ponechává právní praxi. Podle převažujícího názoru je zvlášť nebezpečným provozem provoz, jehož povaha, způsob výroby, povaha výrobků či odpadů vznikajících při této výrobě, má zvlášť nebezpečný charakter. V tomto smyslu bývá zvlášť nebezpečný provoz vymezován jako činnost, která je organizována lidmi, je opakovaného charakteru a při ní jsou využívány technické (vědecko-technické) prostředky nebo přírodní síly, které nejsou za stávajících podmínek vědy, techniky a hospodářství ovladatelné ani při vynaložení veškerého úsilí natolik, aby bylo možno vyloučit relativně vysokou pravděpodobnost rizika a vzniku škodlivých následků.

4.7.1 Liberace

Jediným liberačním důvodem zde je okolnost, že škoda vznikla v důsledku neodvratitelné události, která nemá původ ve zvlášť nebezpečném provozu a že vzniku škody nemohlo být zabráněno ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze objektivně vzato požadovat. Neodvratitelná událost je popisovaná jako zásah vyšší moci (*vis maior*), kterou není možno odvrátit ani při sebevětší snaze (zemětřesení, požár, lavina).⁴⁹ Jinak zde platí také obecný důvod liberace, a to spoluzavinění poškozeného. Byla-li škoda způsobena střetem dvou nebo více zvlášť nebezpečných provozů, použije se analogicky ustanovení § 431.⁵⁰

4.8 Odpovědnost za škodu způsobenou na vnesených nebo odložených věcech § 433

Jedná se o odpovědnost objektivní. Odpovědnost provozovatelů takových zařízení za takto vzniklou škodu nastává ze zákona, a to již v okamžiku, kdy potencionální poškození vnesou tyto věci do prostor provozovatelů služeb, s nimiž je odkládání či vnesení věci spojeno. Odpovědným subjektem je jednak provozovatel

⁴⁹ FIALA, Josef a Milan KINDL. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 607.

⁵⁰ JEHLIČKA, Oldřich, Jiří ŠVESTKA a Marta ŠKÁROVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. 9. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, str.613-614.

poskytující ubytovací služby, jedná se např. o hotely, hostince, noclehárny, zotavovny, koleje, internáty, dále provozovatel služeb, s nimiž je zpravidla spojeno odkládání věcí jako např. restaurace, kavárny, kadeřnictví, zdravotnická zařízení, divadla, plovárny apod.. Pojmovým znakem odložených věcí je ztráta bezprostředního dozoru a dispozice nad věcí. Je nerozhodné, zda má daný subjekt poskytování těchto služeb příslušné veřejnoprávní oprávnění.

4.8.1 Liberace

Liberačním důvodem, a to jediným je to, že ke škodě by došlo i jinak. Existují dva okruhy případů, které vedou ke zproštění odpovědnosti:

- vnější příčiny, kterými mohou být především živelné pohromy (např. zemětřesení, požár, povodeň), kdy ke škodě na věcech by došlo i tehdy, jestliže by nebyly vneseny do uvedených prostor. Pokud by ale požár byl vyvolán např. bleskem a zjistilo by se, že provozovatel neměl na budově bleskosvod nebo, že požár byl příčinnou nedbalosti provozovatele, poté i za škodu takto vzniklou by provozovatel odpovídal.
- vnitřní příčiny spočívající v samotné vnesené věci. Jedná se například o rychle se kazící věci, nebo věci s určitou vnitřní vadou, která by se projevila, i kdyby věc nebyla vnesena do daného prostoru

Předpokladem uplatnění nároku je prokázání, že byla uzavřena smlouva o poskytnutí určité služby (např. ubytovací dle § 754 obč. zák.) spojené s odkládáním či vnesením věcí a že k předání věci došlo. U ubytování se přitom nevyžaduje, aby ubytovaná osoba uzavřela smlouvu osobně, nýbrž rozhodující je ta skutečnost, že na základě smlouvy je ubytována. Pokud nedošlo ještě k uzavření např. ubytovací smlouvy, ale došlo k předání věci k přepravě do ubytovacího zařízení, odpovídá provozovatel ubytovacího zařízení za případně vzniklou škodu nikoliv podle § 433, ale podle § 421. Pokud provozovatel určí konkrétní místo pro odkládání věcí, potom zákazník na toto místo je povinen věc odložit, neučiní-li tak, pak za vzniklou škodu provozovatel neodpovídá. Pokud takové místo zřízeno není, věci se odkládají na místě tomu obvyklém. Zákon vylučuje (§ 433 odst. 3), aby provozovatel jednostranným prohlášením se zprostil odpovědnosti za vnesené a odložené věci. Pokud by v tomto smyslu byla účastníky smluvního vztahu uzavřena dohoda, byla by podle

ust. § 39 obč. zák. neplatná pro rozpor se zákonem.⁵¹ Přes existenci uvedeného se v praxi často vyskytují případy, kdy provozovatel, ať restaurace či jiného obdobného zařízení vývěskou upozorňuje své zákazníky, pacienty apod., že za ztrátu odložených věcí neodpovídá. Takovéto prohlášení sice nemá právní relevanci, v praxi bývá však účinné, protože řada zákazníků, pacientů apod. takovéto prohlášení odradí od případného vymáhání škody.

4.9 Odpovědnost za dopravní prostředky § 435

Skutečnost, že provozovatel garáží a jiných podniků odpovídá podle § 435 stejně jako provozovatel poskytující ubytovací služby, znamená, že odpovídá objektivně, ledaže by ke škodě došlo i jinak (§ 433 odst. 1 obč. zák.), a své odpovědnosti se nemůže zprostit jednostranným prohlášením ani dohodou (§ 433 odst. 3 obč. zák.). Ustanovení § 435 obč. zák. vymezuje osobu, která za škodu odpovídá (provozovatel garáží a jiných podniků podobného druhu), a věc, k níž se vznik odpovědného vztahu váže (pouze dopravní prostředky a jejich příslušenství v takových zařízeních umístěné, ne jiné zde odložené věci). Objektivní odpovědnost za škodu na věcech takto vymezených se odvíjí od existence závazkového vztahu. Za škodu na dopravních prostředcích odpovídají jednak provozovatelé garáží, jednak provozovatelé jiných podniků obdobného druhu, tedy takových zařízení, kde umístování dopravních prostředků vyplývá z povahy a obsahu závazkového vztahu mezi provozovatelem a zákazníkem (např. hlídaná parkoviště, úschovny apod.). Pro posouzení odpovědnosti za škodu není rozhodující, zda provozovatel má tuto činnost zapsanou v předmětu činnosti v obchodním rejstříku.

4.9.1 Liberace

Liberační důvod je shodný jako v případě objektivní odpovědnosti podle § 433 obč. zák., což je rozvedeno shora.

Někdy může činit problém rozlišení, zda na daný případ aplikovat ustanovení § 433 odst. 1 obč. zák., či ustanovení § 435 obč. zák. Parkovištěm, které lze z hlediska ustanovení § 433 odst. 1 obč. zák. považovat za prostory určené k uložení věcí, je

⁵¹ JEHLIČKA, Oldřich, Jiří ŠVESTKA a Marta ŠKÁROVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. 9. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, str. 616n..

uzavřené prostranství (např. garáž nebo parkoviště situované uvnitř ubytovacího prostoru). Pokud ubytovatel parkovištěm tohoto druhu nedisponuje (nabízí např. vyhrazená místa na ulici či volně přístupném prostranství před hotelem), odpovídá za škodu na voze ubytovaného podle § 435 obč. zák. v případě, že provozování parkoviště představuje činnost kvalifikovanou tj. takovou, při níž jsou zaparkované dopravní prostředky provozovatelem střeženy (tzv. parkoviště hlídané). Ustanovení § 433 odst. 1 obč. zák. klade důraz na oddělenost či uzavřenost parkovací plochy (užívá pojmu prostory), ustanovení § 435 obč. zák. již nevyžaduje, aby se jednalo jen o oddělené či uzavřené prostory, vyžaduje ale to, aby se jednalo o činnost kvalifikovanou, tj. takovou, při které jsou zaparkované vozy provozovatelem střeženy (hlídaná parkoviště, hlídané autokempinky atd.).⁵²

4.10 Úprava liberace v zákoníku práce

Hlavním rysem odpovědnosti za škodu v pracovním právu je skutečnost, že nastupuje zásadně pouze v případech, kdy ke škodě došlo při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním. Zásadní rozdíl mezi pracovněprávní odpovědností za škodu a občanskoprávní odpovědností za škodu je v tom, že pracovněprávní odpovědnost zvýhodňuje zaměstnance oproti zaměstnavateli, kdežto občanskoprávní odpovědnost vychází z rovného postavení subjektů. Odpovědnost zaměstnavatele za škodu způsobenou zaměstnanci je vždy objektivní, oproti odpovědnosti zaměstnance vůči zaměstnavateli, která je vždy subjektivní. Tedy co se týče obecné odpovědnosti zaměstnavatele vůči zaměstnanci za škodu (§ 187, nyní § 265 zák. práce), ta je založena na objektivním principu, tj. že zaměstnatel odpovídá i za porušení povinností, k nimž došlo bez subjektivního zavinění jeho zaměstnanců. Jeho odpovědnost je úplná, neexistuje zproštění (liberace). Je zde jen dána možnost omezení odpovědnosti podle § 205a, nyní § 270 zákoníku práce. Jestliže škodu zavinil také poškozený zaměstnanec, odpovědnost zaměstnavatele se poměrně omezí, nejde o zprošťovací důvod, ale jen o spoluodpovědnost poškozeného za zaviněné protiprávní jednání, které je v příčinné souvislosti se vznikem škody. V případě odpovědnosti zaměstnavatele za škodu existují liberační důvody jen v případě odpovědnosti za škodu při pracovních úrazech a nemocech z povolání, jak bude rozvedeno níže.

⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 97/99.

V případě odpovědnosti zaměstnance vůči zaměstnavateli za škodu (§ 172 a násl., nyní § 250 a násl. zák. práce), ta je založena, jak shora uvedeno, na principu zavinění nebo presumovaného zavinění (§ 176, nyní § 252 zák. práce), nejde tedy o případ objektivní odpovědnosti za škodu. Proto se touto problematikou již dále zabývat nebudu.

4.10.1 Odpovědnost za škodu při pracovních úrazech a nemocech z povolání

Odpovědnost zaměstnavatele vůči zaměstnanci zakotvená původně v ustanoveních § 190 a násl. zákoníku práce, nyní § 366 a násl. zákoníku práce. Jedná se o odpovědnost za škodu při pracovních úrazech a nemocech z povolání, která je odpovědností objektivní. Ač byl přijat nový zákoník práce č. 262/2006 Sb., pokud jde o úpravu uvedené odpovědnosti, ta až na „kosmetické“ úpravy nedoznala podstatných změn, proto i v současné době jsou na danou problematiku použitelné judikáty přijaté před touto úpravou.

Nyní konkrétně k dané problematice. Aby se jednalo o pracovní úraz, musí být splněny tři podmínky:

- 1) musí jít o zaměstnance v pracovním či jemu obdobném poměru
- 2) zaměstnanec plnil své pracovní úkoly nebo byl činný v přímé souvislosti s takovýmto plněním
- 3) u zaměstnance došlo k poškození na zdraví nebo ke smrti (s příčinnou souvislostí mezi poškozením na zdraví či smrtí pracovníka a vzniklou škodou)

Dokázat předpoklady vzniku odpovědnosti v těchto případech je na zaměstnanci (poškozeném). Co je míněno pod pojmem pracovní poměr, stanoví ustanovení § 27, nyní § 3 zákoníku práce. Potencionální odpovědnost vzniká dnem vzniku pracovního poměru a končí dnem skončení pracovního poměru. Odpovědnostní krytí vzniká i u vedlejšího a souběžného pracovního poměru. Různé druhy tohoto krytí pak vyplývají ze speciálních ustanovení. Plněním pracovních úkolů se rozumí výkon práce, jež je v souladu s pracovní smlouvou, práce pro zaměstnavatele. Důležitá je i pracovní náplň. Podrobnější úprava je obsažena v § 25 nař. vlády, nyní v § 273 zákoníku práce. Ustanovení § 274 nyní platného zákoníku práce objasňuje, co je přímá souvislost s plněním pracovních úkolů. V kategorii „přímé souvislosti“ nejsou cesta do zaměstnání

(§ 190 odst. 3 zák. č. 65/1965 Sb., § 380 odst. 3, § 387 nyní platného ZP), stravování, ošetření, popř. vyšetření ve zdravotnickém zařízení ani cesta k nim a zpět, pokud není konána v objektu zaměstnavatele. Vyšetření ve zdravotnickém zařízení prováděné na příkaz zaměstnavatele nebo v souvislosti s noční prací, ošetření při první pomoci a cesta k nim a zpět jsou úkony v přímé souvislosti s plněním pracovních úkolů. Pod činností „v přímé souvislosti“ spadá podle § 274 nyní platného ZP školení, jež je organizováno zaměstnavatelem nebo odborovou organizací. Úrazem je působení zevních vlivů, které není závislé na vůli pracovníka a je krátkodobé, náhlé a násilné a vyvolává poškození zdraví (§ 380 nyní platného ZP). V praxi někdy činí problém rozeznat, zda prokázané poškození na zdraví bylo v příčinné souvislosti s úrazem. Je to jedna ze základních podmínek pro stanovení odpovědnosti, kterou prokazuje zaměstnanec. Odpovědným subjektem je zaměstnavatel, u kterého byl zaměstnanec v době úrazu v pracovním poměru (§ 366 odst. 1 nyní platného ZP). Závažnost odpovědnosti dotýkající se celé společnosti vede ke snaze, aby pracovní úrazy byly pečlivě evidovány. Registrace pracovních úrazů je proto upravena vyhláškou. Záznam o úrazu je důležitým zdrojem informací a tedy i důkazním materiálem, proto je třeba mu věnovat potřebnou péči. I bez záznamu je možno pracovní úraz uznat. Nemocemi z povolání se rozumějí nemoci uvedené v předpisech o sociálním zabezpečení, jestliže vznikly za podmínek tam uvedených. Jde o seznam nemocí z povolání, který je taxativní. Seznam se však může doplňovat.⁵³

4.10.2 Liberace

Liberace je upravena v ustanovení § 190 odst. 5 (nyní § 366 odst. 4) zákoníku práce a řešení otázky, zda a v jaké míře se zaměstnavatel podle uvedeného ustanovení zproští odpovědnosti, je upraveno v § 191 a § 192 (nyní § 367 a 368) zákoníku práce.

Podle odstavce pátého § 190 (upřesněného § 366 odst. 4) zákoníku práce zaměstnavatel je povinen nahradit škodu, i když dodržel povinnosti vyplývající z právních a ostatních předpisů k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, pokud se odpovědnosti zcela nebo zčásti nezproští. Zproštění samé neznamená, že nešlo o pracovní úraz nebo nemoc z povolání, pouze za něj zaměstnavatel nenese odpovědnost

⁵³ HOLUB, Milan, Jaroslav BIČOVSKÝ, Milan POKORNÝ, Josef HOCHMAN, Ivan KOBLIHA a Radek ONDRUŠ. *Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním: praktická příručka*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004, str. 247-258.

vůbec anebo ji nese jen zčásti. Důkazní břemeno je výlučně na zaměstnavateli. Ke zproštění může dojít pouze na základě kvalifikovaných důvodů uvedených v § 191 (nyní § 367) zákoníku práce. Podle odstavce prvního tohoto ustanovení se zaměstnavatel zcela zproští odpovědnosti, jestliže prokáže, že škoda byla způsobena tím, že zaměstnanec svým zaviněným jednáním porušil právní nebo ostatní předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci nebo pokyny k zajištění ochrany a bezpečnosti při práci, a to ačkoliv s nimi byl řádně seznámen, ačkoliv jejich znalost byla soustavně vyžadována a kontrolována, ačkoliv bylo jejich dodržování soustavně vyžadováno a kontrolováno, šlo o zavinění na straně poškozeného a že tyto skutečnosti byly jedinou příčinou vzniku škody. Tedy pro zproštění odpovědnosti musí být prokázáno kvalifikované jednání či opomenutí pracovníka jako jediná příčina vzniku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání. Již jen samotná náhoda jako jedna z příčin vylučuje úplnou liberaci zaměstnavatele.⁵⁴ Pojem předpisů k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci je definován v § 273 odst. 1 (nyní § 349) zákoníku práce. Musí jít o předpis nebo pokyn konkrétní, není možné se dovolat jen všeobecných ustanovení, podle kterých si každý má počínat tak, aby neohrožoval zdraví své i zdraví jiných. Tím je vyloučeno použití obecného prevenčního ustanovení § 171 odst. 1 (nyní § 249) zákoníku práce. Existuje celá řada předpisů k zajištění bezpečnosti práce, krom jiných bezpečnostním předpisem jsou i pravidla silničního provozu. Co je míněno předpisy a pokyny uváděné v § 191 (nyní § 367) stanoví ustanovení § 273 (nyní § 349) zákoníku práce. Předpisy či pokyny mají přitom být jasné a zřetelné, neumožňující různý výklad. Porušením se pak jeví takové jednání, které je ve zjevném rozporu s takovými předpisy či pokyny. Není možné zde použít obecné pravidlo, že neznalost předpisu neomlouvá. Zaměstnanec musí být s takovými předpisy a pokyny seznámen konkrétně. Kontrola o obnovování takovýchto znalostí musí být zajištěna s vědomím, že nejde jen o pouhou formalitu, tedy mělo by být stále zdůrazňováno to, že nedodržením takovýchto předpisů či pokynů může dojít k vážným následkům a že je zde pro zaměstnance nebezpečí, že zaměstnavatel se zproští odpovědnosti a zaměstnanec si tyto následky bude nést sám. Povinnost zaměstnavatele seznámit zaměstnance s uvedenými předpisy a pokyny vyplývá z § 35 odst. 2 (nyní § 103) zákoníku práce. Zaměstnavatel nejenže je povinen zaměstnance s takovými předpisy či pokyny seznámit, ale také musí zkontrolovat, zda a jak si zaměstnanci poskytnuté informace osvojili (test, zkouška v praxi apod.). Jestliže

⁵⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR sp. zn. 4 Cz 1/72.

se to nestalo, nemůže dojít ke zproštění ani částečnému.⁵⁵ Pro úplné zproštění odpovědnosti je třeba dokázat, že zaměstnavatel soustavně pečoval o udržování získaných znalostí. Úplné zproštění odpovědnosti zaměstnavatele dále vyžaduje, aby k porušení předpisu či pokynu došlo zaviněním poškozeného zaměstnance, které se zde nepředpokládá. Důkazní břemeno je zde rovněž na zaměstnavateli. Jedná se tu o kvalifikovanou nedbalost vědomou. Zavinění se tu vztahuje jen na porušení uvedených předpisů či pokynů, z nichž v příčinné souvislosti došlo k poškození na zdraví a škodě. Při přímém úmyslu způsobit poškození na zdraví jde o exces a nemůže se jednat o pracovní úraz. Něco jiného je úmysl porušit předpis či pokyn, přičemž se spoléhá na to, že k poškození na zdraví nedojde. Takové úmyslné porušení neznamena exces a jde o pracovní úraz; půjde pak jen o otázku zproštění se odpovědnosti.

Opilost nebo zneužití jiných návykových látek jako důvod úplného zproštění. Zaměstnatel se zcela zproští své odpovědnosti, jestliže prokáže, že škoda vznikla pracovním úrazem, který si zaměstnanec přivodil svou opilostí nebo zneužitím jiných návykových látek, přičemž se jednalo o jedinou příčinu vzniku škody a zaměstnavatel nemohl škodě zabránit. Pojem opilost zákon nedefinuje. Podle praxe jde o takový stupeň alkoholového opojení, který znamená významnější snížení duševních funkcí a celkové pohotovosti.⁵⁶ Opilost a zneužití návykových látek je i důvodem částečného se zproštění odpovědnosti dle § 191 odst. 2 písm. b) zákoníku práce (nyní § 366 odst. 2 písm. a) zák. práce) jen s tím rozdílem, že tam nemusí jít o jedinou příčinu. Posouzení míry opilosti ve vztahu k rozeznávacím a ovládacím schopnostem je pak věcí znaleckého zkoumání. Posouzení, zda opilost je jedinou příčinou vzniku poškození na zdraví, je otázka příčinné souvislosti. Co je míněno návykovou látkou není zákonem stanoveno, bude záležet na znaleckém posouzení. Ustanovení § 191 odst. 1 písm. b) (nyní § 367 odst. 1 písm. b)) zákoníku práce lze považovat za ustanovení speciální v poměru k ustanovení § 191 odst. 1 písm. a) (nyní § 367 odst. 1 písm. a)) zákoníku práce, to znamená, nejsou-li splněny podmínky pro zproštění podle písm. b), je třeba posoudit ještě případné splnění podmínek podle písmena a).

Částečné zproštění podle § 191 odst. 2 písm. a) (nyní § 367 odst. 2 písm. a)) zákoníku práce. Konstrukce zproštění koresponduje se zproštěním úplným podle § 191 odst. 1 písm. a) (nyní § 367 odst. 1 písm. a)) zákoníku práce avšak s tím rozdílem, že

⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 5 Cz 14/73, rozhodnutí NS uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 52/2002.

⁵⁶ R 11/1976.

zde není podmínkou, aby znalost právních a ostatních předpisů či pokynů k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci byla soustavně vyžadována a kontrolována, jejich dodržování bylo soustavně vyžadováno a kontrolováno a prokázaná zaviněná činnost postiženého zaměstnance naplňující skutkovou podstatu dle § 191 odst. 2 písm. a) zákoníku práce (nyní § 367 odst. 2 písm. a)) byla jedinou příčinou škody; postačí, je-li jednou z příčin. Trvá se na zaviněném porušení zaměstnancem, na jeho řádném seznámení s nimi, a na příčinné souvislosti. K opilosti a užití návykových látek viz shora. Co se týče lehkomyšlného počínání, zaměstnavatel se zčásti zproští odpovědnosti, jestliže prokáže, že poškozenému pracovníkovi vznikla škoda z důvodu, že si počínal v rozporu s obvyklým způsobem chování tak, že je zřejmé, že ač neporušil předpisy nebo pokyny k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, jednal lehkomyšlně a musel být si přitom, vzhledem ke své kvalifikaci a zkušenostem vědom, že si může přivodit úraz nebo nemoc z povolání. Počínáním je konání i opomenutí. Tady lze přihlédnout i k obecnému pravidlu obsaženému v § 171 (nyní § 249) zákoníku práce. Lehkomyslnost je možné kvalifikovat jako vědomé nebezpečné riskování a hazardérství.⁵⁷

4.10.3 Konkrétní příklady

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 11. 2007, sp. zn. 21 Cdo 3330/2006

Právní věta:

„Procesní povinnost tvrdit a prokázat skutečnosti o tom, že jsou splněny předpoklady pro zproštění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu podle ustanovení § 191 zák. práce, má v občanském soudním řízení zaměstnavatel.“

⁵⁷ HOLUB, Milan, Jaroslav BIČOVSKÝ, Milan POKORNÝ, Josef HOCHMAN, Ivan KOBLIHA a Radek ONDRUŠ. *Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním: praktická příručka*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004, str. 138-180, POKORNÝ, Milan a Josef HOCHMAN. *Odpovědnost za škodu v právu občanském a pracovním: praktická příručka*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2008, str. 149-193.

Skutkový závěr a právní posouzení:

Žalobce, který u žalované pracoval na základě pracovní smlouvy jako všeobecný operátor na pracovišti v lakovně, v průběhu pracovní doby při výpomoci pro žalovanou na stavbě střechy výrobní haly v prostoru areálu žalované utrpěl úraz, když se při přenášení 10 m dlouhého nosníku zřítíl z rozestavěné střechy na betonovou podlahu haly. Rozhodnutím inspektorátu bezpečnosti práce byla žalované uložena pokuta za porušení předpisů k zajištění bezpečnosti práce. Soudy v konečném rozhodnutí dospěly k závěru, že „základ žalobního nároku je dán v plném rozsahu“. Nesouhlasily s názorem žalované, že se „úplně, případně zčásti“ své odpovědnosti za pracovní úraz žalobce zprostila proto, že žalobce porušil svým zaviněním právní nebo ostatní předpisy nebo pokyny k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, zejména ustanovení § 135 odst. 4 písm. f) a § 135 odst. 2 zák. práce.“ Uvedly, že při rozhodování o úplném nebo částečném zproštění odpovědnosti zaměstnavatele za pracovní úraz (§ 191 odst. 1 písm. a), § 191 odst. 2 zák. práce) je třeba dbát na to, že musí jít o předpis anebo pokyn konkrétní (§ 273 odst. 2 zák. práce), který upravuje určitý způsob jednání anebo konkrétní způsob jednání zakazuje. Porušení předpisů nebo pokynů všeobecného charakteru, které svým adresátům kupříkladu ukládá počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví a majetku, nemůže mít totiž za následek právní účinky uvedené v ustanoveních § 191 odst. 1 písm. a) a § 191 odst. 2 písm. a) zák. práce. V ustanovení § 135 odst. 4 zák. práce vymezenou povinnost každého zaměstnance „dbát podle svých možností o svou vlastní bezpečnost, o své zdraví i o bezpečnost a zdraví osob, kterých se bezprostředně dotýká jeho jednání, případně opomenutí při práci“, které uvozuje následný demonstrativní výčet konkrétních dílčích povinností zaměstnanců stanovených v zájmu jejich bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, je proto třeba chápat jako všeobecné ustanovení, které nemůže mít za následek zproštění se odpovědnosti za škodu. Ani to, že žalobce neoznámil svému nadřízenému nedostatky a závady na pracovišti, které by mohly ohrozit bezpečnost nebo zdraví při práci, nemůže být za daných okolností případu důvodem ani pro částečné zproštění odpovědnosti se žalované za pracovní úraz žalobce. Aby se zaměstnavatel mohl úspěšně dovolat porušení této povinnosti, která je pod písmenem f) součástí demonstrativního výčtu dílčích povinností zaměstnanců uvedených v ustanovení § 135 odst. 4 zák. práce, musí prokázat, že zaměstnanec byl informován o rizicích dotčené práce a o opatřeních na ochranu před jejich působením a že byl řádně seznámen s dotčenými předpisy,

pokyny nebo zvláštními pravidly k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při této práci, z nichž by zaměstnanci byla zřejmá rizikovost této práce. V daném případě byl žalobce toliko seznámen s běžnými předpisy a pokyny, aniž by toto seznámení zahrnovalo proškolení žalobce ze stavebně montážních prací ve výškách, včetně opatření na ochranu před působením rizik práce. Nebyl-li tedy žalobce řádně seznámen s riziky a zvláštními pravidly práce, při níž utrpěl předmětný pracovní úraz, nemohl ani dostát své povinnosti, jak žalovaná uvedla, „upozornit žalovanou na skutečnost, že mu nebyly poskytnuty osobní ochranné pracovní prostředky a že pro tuto práci nemá potřebnou kvalifikaci z hlediska BOZP“. Za porušení bezpečnostních předpisů nelze považovat ani to, že žalobce ve smyslu ustanovení § 135 odst. 2 zák. práce výkon rizikové práce ve výškách neodmítl. Ani argumentace žalované „lehkomyslností“ jednání žalobce neobstojí, neboť za situace, kdy žalobce nebyl řádně proškolen z dotčené rizikové práce a neobdržel potřebné ochranné pracovní pomůcky, zcela nepřípustným způsobem žalovaná přenáší odpovědnost za zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví zaměstnanců při práci ze zaměstnavatele na zaměstnance.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2010, sp. zn. 21 Cdo 1084/2009

Právní věta:

„V případě, že se zaměstnanec v občanském soudním řízení domáhá náhrady škody způsobené pracovním úrazem, a nepřichází v úvahu kromě zaměstnavatele jiný odpovědný subjekt z téže škodné události, lze uplatněný nárok zaměstnance na náhradu škody posoudit jen podle příslušných ustanovení zákoníku práce o odškodňování pracovních úrazů.“

Skutkový závěr a právní posouzení:

Pro přehlednost nutno uvést, že žalobci, tj. manželka, děti a bratr zaměstnance žalovaného č. 1 (dále jen „poškozeného“) se domáhali, aby žalovaným, tj. 1. žalovanému jako zaměstnavateli poškozeného a 2. žalovanému jako pojistiteli bylo uloženo společně a nerozdílně zaplatit na jednorázovém odškodnění každému ze žalobců konkrétní částku, neboť první žalovaný odpovídá za vzniklou škodu nejen jako zaměstnavatel, ale i jako provozovatel dotčeného vozidla, jímž byla škoda způsobena. Soud prvního stupně žalobu zamítl v celém rozsahu. Odvolací soud potvrdil rozsudek

soudu prvního stupně v zamítavém výroku a výroku o nákladech řízení ve vztahu ke druhému žalovanému, a to z důvodu nedostatku jeho pasivní věcné legitimace. Stejně jako soud prvního stupně dospěl k závěru, že v daném případě opravu automobilu v souvislosti s ním došlo k úmrtí poškozeného nelze kvalifikovat jako provoz motorového vozidla, tedy ustanovení § 427 obč. zák. na tento případ nedopadá. Jinak rozsudek soudu prvního stupně změnil a mezitímně rozhodl tak, že „odpovědnost 1. žalovaného co do základu je dána z 50%“. Odvolací soud vycházel ze zjištění, že se poškozený jako skladník a řidič s řidičským oprávněním skupiny B, jenž dne 1. 3. 2000 absolvoval 8 hodinové „opakované školení řidičů motorových vozíků“ s „probranou látkou: ČSN 268805, vyhl. Č. 99/89 Sb., vyhl. č.213/91 Sb., ČÚBS, zakázané manipulace, dopravní nehody, rozbor“ prováděl dne 8. 7. 2004 kolem 8. hodiny ranní bez přítomnosti jiných osob na montážní rampě opravu výfuku na spodku automobilu zn. Renault Master, který mu byl přidělen k výkonu práce. Při této činnosti, když se poškozený nacházel pod opravovaným automobilem v prostoru mezi motorem a přední nápravou, došlo k samovolnému popojetí vozidla, které nebylo řádně zajištěno proti nežádoucímu pohybu, směrem vzad a spodek vozidla jej přimáčkl k hraně rampy, v důsledku čehož utrpěl smrtelné zranění hrudníku. Odvolací soud uvedl, že i když o zaviněném porušení zcela elementárních bezpečnostních pravidel ze strany poškozeného při opravě vozidla nemá pochyb, z provedených důkazů je patrné, že první žalovaný sice poškozeného s bezpečnostními předpisy seznámil a jejich dodržování proškolic, ovšem během jeho jedenáctiletého pracovního poměru pouze dvakrát, kdy k poslednímu proškolení došlo 4 roky před úrazem. Nelze tedy hovořit o soustavném vyžadování znalosti bezpečnostních předpisů poškozeného. Kromě toho první žalovaný tím, že nevydal místní provozní bezpečnostní předpis upravující pracovní a technologické postupy zaměstnanců při provozování dopravy, nesplnil rovněž zákonnou prevenční povinnost, kterou mu ukládá nařízení vlády č. 168/2002 Sb. Z těchto důvodů dovodil, že první žalovaný se své objektivní odpovědnosti za škodu zprostil jen zčásti. Nejvyšší soud jako soud dovolací zamítl dovolání podané žalobci (vyhovující výrok ve věci samé nebyl jeho přezkumu podroben). K potvrzujícímu výroku uvedl, že sice existuje obecně přijímaný právní názor, podle kterého pracovněprávní odpovědnost zaměstnavatele za škodu vzniklou zaměstnanci pracovním úrazem nevylučuje občanskoprávní odpovědnost jiného subjektu za škodu z téže škodné události. Je pak na poškozeném, který subjekt si vybere. Jednou žalobou tedy lze dokonce uplatňovat nárok na náhradu škody proti zaměstnavateli podle ustanovení zákoníku práce o odškodňování

pracovních úrazů, jakož i nárok na náhradu škody z těžé škodní události proti tomu, kdo za ni odpovídá podle ustanovení občanského zákoníku o odpovědnosti za škodu. Soud pak nemůže uložit takovému žalovanému povinnost zaplatit náhradu škody společně a nerozdílně. Může však rozhodnout, že plněním jednoho ze žalovaných zaniká v rozsahu tohoto plnění povinnost druhého žalovaného. Dovolatelé ale opomíjejí, že zmíněný právní názor dopadá toliko na situace, kdy připadají v úvahu minimálně dva odlišné odpovědné subjekty, tedy vedle zaměstnavatele, u něhož je poškozený v pracovním poměru, též jiný subjekt, což v tomto případě není. I když první žalovaný je současně provozovatelem vozidla, při jehož opravě poškozený utrpěl smrtelný úraz, je třeba mít na zřeteli, že nárok pozůstalých na náhradu škody je nárokem odvozeným od nároku zaměstnance, jež úraz utrpěl. Je proto nutné vycházet z příslušných ustanovení zákoníku práce. Pokud jde o rozsudek odvolacího soudu, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně, ten dovolací soud přezkoumával jen v jeho napadené části, v níž bylo mezitím rozhodnuto, že základ nároků žalobců na náhradu škody je vůči prvnímu žalovanému z 50% neopodstatněný, zde dovolání neshledal důvodným. Otázkou zůstává, jak by dovolací soud rozhodl, pokud by mohl přezkoumat i měnící vyhovující výrok rozsudku odvolacího soudu (tj. výrok, jímž bylo rozhodnuto, že je odpovědnost prvního žalovaného co do základu 50% dána), pokud by dovoláním byl prvním žalovaným napadnut. Zdůvodnění odvolacího soudu v tomto rozsahu mi nepřipadá příliš přesvědčivé.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 10. 2011, sp. zn. 21 Cdo 997/2011

Právní věta:

„Poškození zdraví, které zaměstnanec utrpěl v rámci tzv. team-buildingu během některé z plánovaných aktivit, jejichž smyslem a účelem bylo prohloubení vzájemných interpersonálních vazeb zaměstnanců, jejich schopností vzájemné kooperace a schopnosti spolupráce s ostatními zaměstnanci, lze posoudit jako pracovní úraz.“

Skutkové zjištění a právní posouzení:

Žalobce se domáhal odškodnění za pracovní úraz, který utrpěl dne 4. 9. 2001 kolem třetí hodiny ranní v důsledku pádu na hotelových schodech v době, kdy se jako zaměstnanec právního předchůdce žalované účastnil tzv. team-buildigové akce

pořádané v Kácově-Tichonicích ve dne 3. a 4. 9. 2001. Žalovaná odmítla úraz odškodnit s tím, že se nejednalo o úraz pracovní. Soudy dospěly k závěru, že žaloba důvodná není. Vycházely přitom z již ustáleného právního názoru, zjednodušeně řečeno, že pokud na uvedené akci její účastník utrpí úraz při aktivitě, jejímž smyslem a účelem bylo prohloubení vzájemných vazeb zaměstnanců, jejich schopností vzájemné kooperace a schopnosti spolupráce s ostatními zaměstnanci, jde o úraz pracovní.⁵⁸ Vycházely ale dále i z toho, že pro posouzení, zda jde o pracovní úraz či nikoliv není rozhodující jen formální označení kurzu, nýbrž vlastní obsahová náplň činnosti, při které zaměstnanec úraz utrpěl. Činnost, při které se žalobci úraz stal, neshledaly jako činnost, která je v přímé souvislosti s plněním pracovních úkolů, považovaly ji za činnost, která „nebyla součástí plánovaných aktivit team-buildingové akce“ a „zjevně se svojí povahou blížila společnému bezcílnému pobytu zaměstnanců mající povahu zaměstnavatelem placené zábavy“. Neshledaly tedy splnění jednoho z předpokladů vzniku odpovědnosti žalované za vzniklou škodu. Z toho důvodu proto již nezkoumaly, zda v daném případě byly splněny liberační důvody (např. opilost žalobce apod.).

4.11 Úprava liberace v obchodním zákoníku

Úprava odpovědnosti za škodu z obchodních vztahů je převážně upravena v obchodním zákoníku, pokud určitá úprava absentuje, nastupuje zde obecná úprava obsažená v občanském zákoníku. Obchodní zákoník v § 1 uvádí, na jaké vztahy jeho úprava dopadá, tj., že obchodní zákoník upravuje postavení podnikatelů, obchodní závazkové vztahy, jakož i jiné vztahy s podnikáním související. Tedy i v oblasti odpovědnosti za škodu má obchodní zákoník povahu předpisu zvláštního (*lex specialis*) ve vztahu k podpůrnému občanskému zákoníku (*lex generalis*). Podnikatelů se např. v široké míře dotýká úprava odpovědnosti za škodu způsobenou provozní činností, která je upravena jen v občanském zákoníku (§ 420a obč. zák.) k tomu viz shora. I když odpovědnost za škodu podle obchodního zákoníku je založena na principu odpovědnosti objektivní, neznamená to, že na jiné škody způsobené porušením povinností, jež nelze podřadit pod příslušná ustanovení o škodě obsažené v obchodním zákoníku, nelze použít obecnou úpravu odpovědnosti za škodu obsaženou v občanském zákoníku.

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2009, sp. zn. 21 Cdo 5060/2007.

Samotná zvláštní úprava odpovědnosti za škodu je obsažena v ustanovení § 373 až 386 obchodního zákoníku. Vycházíme-li z jazykového znění tohoto paragrafu, pak nutně musíme dospět k závěru, že tato úprava se vztahuje jen ke kontraktní odpovědnosti, tj. odpovědnosti ze závazku vztahu. Podle ustanovení § 757 obchodního zákoníku pro odpovědnost za škodu způsobenou porušením povinností stanovených tímto zákonem platí obdobně ustanovení § 373 a násl.. Z toho je zřejmé, že úprava odpovědnosti za škodu obsažená v § 373 obchodního zákoníku se vztahuje i na mimozávazkovou (deliktní) odpovědnost za škodu. U závazkových vztahů jde o porušení povinností z tohoto závazku plynoucích, u jiných než závazkových vztahů protiprávní porušení spočívá v porušení povinností vyplývajících z obchodního zákoníku. Příkladem porušení povinností stanovených obchodním zákoníkem, může být porušení zákazu konkurence (§ 65 obch. zák.), neoprávněné užívání obchodního jména (§ 12 obch. zák.), nekalá soutěž (§ 53 obch. zák.) atd., vedle obecné úpravy pak obchodní zákoník obsahuje speciální úpravu náhrady škody např. §§ 321, 353 356, 533, 570, 583, 603, 622, 694 a další. Odpovědnost za škodu podle obchodního zákoníku vychází z principu objektivní odpovědnosti a je zde možná liberace, tedy je zde možné se zprostit odpovědnosti poukazem na existenci liberačních důvodů formulovaných v ustanovení § 374 obchodního zákoníku. Pro vznik nároku na náhradu škody podle obchodního zákoníku je třeba, aby byly splněny tyto základní předpoklady: porušení právní (nejčastěji smluvní) povinnosti, neexistence tzv. okolnosti vylučující odpovědnost, vznik majetkové škody, příčinná souvislost mezi porušením povinnosti a vznikem škody a předvídatelnost škody. Porušení právní povinnosti může spočívat v porušení jakékoliv povinnosti stanovené ve smlouvě (závazková odpovědnost) nebo stanovené zákonem (deliktní odpovědnost). Porušením závazkového vztahu vzniká jako následek nová právní povinnost, a to odpovědnostní (sankční). Tato povinnost logicky vzniká jen tehdy, došlo-li k porušení závazkového vztahu založeného platnou smlouvou. Dalšími předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu se pro účely této práce není třeba podrobně zabývat. Třeba jen připomenout, že obchodní zákoník obsahuje úpravu, která má vést účastníky závazkových vztahů k předcházení zbytečných škod a škod velkého rozsahu a je obsažena v § 344 a násl., podle které odstoupila-li poškozená smluvní strana při porušení smluvní povinnosti druhé strany od smlouvy, nemá nárok na náhradu škody, která vznikla tím, že nevyužila včas možnosti uzavřít náhradní smlouvu k účelu, k němuž měla sloužit smlouva, od které poškozená strana odstoupila (§§ 382 až 385 obch. zák.).

4.11.1 Liberace

Okolnosti vylučující odpovědnost za škodu jsou stanoveny v ustanovení § 374 obchodního zákoníku. Jedná se o překážku, která nastala nezávisle na vůli strany povinné, brání jí ve splnění povinnosti, nebylo možné rozumně předpokládat, že by strana povinná tuto překážku nebo její následky odvrátila nebo překonala a že by v době vzniku závazku tuto překážku předvídala. Splnění těchto okolností prokazuje strana povinná, jež závazek nesplnila a vzniká jí tak sankční povinnost v podobě náhrady škody. Co se týče překážky, jež bránila ve splnění závazku je otázkou skutkovou, musí se jednat o překážku, jež nastala objektivně, nikoli v příčinné souvislosti s vůlí osoby povinné (např. dopravce nemohl dovést zboží včas do místa učení, když v průběhu cesty byly zneprůjezdněny silnice z důvodu celostátní stávkové v jednom ze států, jimž projížděl). Z hlediska preventivních povinností strany povinné je pak důležité, že ta fakticky nemohla překážku odvrátit ani překonat, což by v uvedeném příkladu platilo a nemohla ani tuto překážku v době uzavírání závazkového vztahu předvídat (neexistovaly veřejně přístupné informace o tom, že v uvedeném státě bude probíhat v určitou dobu celostátní stávka). Prokázání všech těchto předpokladů bude zřejmě složité. Navíc druhý odstavec citovaného ustanovení omezuje možnost liberace, a to tak, že i když jsou splněny předpoklady stanovené v odstavci prvním tohoto ustanovení, liberace přesto není možná, jestliže překážka nastala v době, kdy povinný subjekt byl již v prodlení se splněním své povinnosti. To znamená, že jestliže onen řidič již v době, kdy mu stávkující znemožnili řádný průjezd, byl v prodlení s doručením zboží na místo určení, a to ze zcela jiných důvodů (např. závadě na vozidle) nemohl by se s úspěchem dovolávat existence překážky v podobě stávkové jako liberačního důvodu. Stejně je tomu tak, pokud by překážka vznikla z důvodů hospodářských poměrů povinné strany. Podle odstavce třetího uvedeného ustanovení liberační účinky překážek za stanovených podmínek jsou omezeny pouze na dobu, kdy tyto překážky trvají. Otázky liberačních důvodů se ještě dotýká pojednání o rozsahu náhrady škody v podkapitole 4.6, zejména pak v té části zabývající se možnostmi smluvního omezení rozsahu náhrady škody (§ 386 obch. zák.). Bylo-li porušení povinnosti ze závazkového vztahu způsobeno třetí osobou, které povinná strana svěřila plnění své povinnosti, je u povinné strany vyloučena odpovědnost jen v případě, kdy je u ní vyloučena odpovědnost podle § 374 a třetí osoba by podle tohoto ustanovení rovněž nebyla odpovědnou. Na vzniku škody se

může podílet i poškozený viz ust. § § 376, 384, 385 obch. zák..⁵⁹ Ustanovení § 374 má dispozitivní charakter, a proto strany smluvního vztahu si mohou rozsah liberačních důvodů upravit i jinak. Je však třeba vzít v úvahu tu skutečnost, že každé smluvní rozšíření liberačních důvodů s sebou nutně nese i prvek vzdání se práva na náhradu škody, a to ještě před tím, než k porušení povinnosti, v jehož důsledku škoda vznikne, došlo. Takovéto vzdání se práva na náhradu škodu je však kogentním ustanovením § 386 odst. 1 obch. zák. výslovně zakázáno. V této souvislosti je třeba poukázat na rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 9 Cmo 430/2000. V této věci soudy vycházely ze skutkového zjištění, že mezi účastníky byla uzavřena smlouva o běžném účtu ve znění obchodních podmínek. S prostředky na účtu mohl disponovat pouze žalobce a jeho manželka. Žalovaná (banka) provedla převod částky 62 000 000 Kč z účtu žalobce na účet pana H., a to na základě příkazu k úhradě opatřeného falšovaným podpisem žalobce a dále byla předložena plná moc k provedení převodu opatřená falešným podpisem žalobce a podpis byl ověřen padělaným kulatým razítkem notáře. Převedené peněžní prostředky byly panem H. odčerpány a žalobci nevráceny. Žalovaná se bránila žalobě tvrzením, že nedílnou součástí smlouvy o běžném účtu jsou též obchodní podmínky, podle kterých banka neručí za pravost podpisu a neodpovídá za škody, které vzniknou v důsledku napodobení nebo padělání podpisu na příkazu. Soudy dospěly k závěru, že vzhledem ke kogentnímu ustanovení § 386 odst. 1 obch. zák. je u náhrady škody smluvní volnost stran vyjádřená v § 263 obch. zák. omezena do té míry, že není možné liberační důvody uvedené v § 374 odst. 1 obch. zák. rozšiřovat tak, že by byl smluvní úpravou eliminován prvek nepředvídatelnosti a nahodilosti, jenž je výchozím atributem zákonné úpravy. Proto smluvní úpravu vyloučení odpovědnosti žalované banky pro případ napodobení nebo padělání podpisu, obsaženou v článku 6 odst. 2 části první obchodních podmínek, shledaly v rozporu s ust. § 386 obch. zák. a tedy podle § 39 obč. zák. neplatnou.

⁵⁹ HOLUB, Milan, Jaroslav BIČOVSKÝ, Milan POKORNÝ, Josef HOCHMAN, Ivan KOBLIHA a Radek ONDRUŠ. *Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním: praktická příručka*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004, str. 317-327.

4.11.2 Konkrétní příklady

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 5. 2003, sp. zn. 32 Odo 583/2002

Právní věta:

„Povinnost banky požadovat prokázání totožnosti klienta u každého obchodu, jehož hodnota převyšuje 100 000 Kč, dopadá na všechny bankovní obchody (hotovostní i bezhotovostní), jejichž hodnota převyšuje stanovenou mez, a to bez ohledu na to, zda klientem banky je fyzická osoba nebo právnická osoba. Přitom klientem je i osoba, která jménem klienta (za něj) jedná na základě zmocnění nebo na základě pověření, resp. jako osoba mající dispoziční oprávnění.“

Skutek a jeho právní posouzení:

Účastníci uzavřeli smlouvu o běžném účtu. Na základě příkazů k proplacení, které byly osobně bance doručeny neznámou osobou, jejíž totožnost nebyla ověřena, banka z účtu žalobce převedla peněžní prostředky, které převedeny být neměly a žalobci již vráceny nebyly. Banka se žalobě bránila tvrzením, že její povinností není ověřovat totožnost osoby, která ji doručuje příkazy a pokud jde o její povinnost stanovenou v § 37 odst. 1 zák. č. 21/1992 Sb., o bankách, toto ustanovení je třeba vykládat tak, že identifikaci klienta průkazem totožnosti je třeba provést jen u hotovostních operací, neboť u bezhotovostních operací na základě příkazu klienta je účastník tohoto obchodu identifikován bance známou osobou majitele účtu (příkazce) podpisovým vzorem této osoby uloženým u banky. Soudy dospěly k závěru, že ustanovení § 37 odst. 1 zákona o bankách je obecné povahy a dopadá na všechny bankovní obchody, jejichž hodnota převyšuje stanovenou mez, tj. 100 000 Kč, a to bez ohledu na to, zda klientem banky je fyzická osoba nebo právnická osoba. Přitom klientem je i osoba, která jménem klienta (za něj) jedná na základě zmocnění nebo na základě pověření, resp. jako osoba mající dispoziční oprávnění. V daném případě žalovaná (banka) v intencích ust. § 37 odst. 1 zákona o bankách nepostupovala, resp. počala tak jednat, když požadovala prokázání totožnosti na později zjištěném pachateli trestné činnosti, tuto identifikaci však nedokončila, resp. neprovedla (pachatel odešel údajně pro průkaz totožnosti a už se nevrátil), a banka následně převod (převody) finančních prostředků uskutečnila. Nedokončení aktu identifikace, jež vyplýval ze zákona, byl okolností rozhodnou pro

založení odpovědnosti žalované banky za škodu vzniklou žalobci, neboť byla v přímé příčinné souvislosti se vznikem škody. Skutečnost, že podpisy byly pachatelem zfalšovány, sama o sobě nebyla v příčinné souvislosti se vzniklou škodou, neboť tu mohla banka odvrátit spolehlivě a obezřetně provedenou identifikací osoby, předkládající k proplacení inkriminované převodní příkazy.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2008, sp. zn. 32 Odo 1312/2005

Právní věta:

„Ustanovení § 622 obč. zák. obsahuje speciální úpravu podmínek odpovědnosti dopravce za škodu na zásilce. Pouze pro tuto škodu je vyloučena obecná úprava odpovědnosti za škodu. Toto ustanovení se však nevztahuje na jiné škody způsobené dopravcem porušením povinnosti ze smlouvy o přepravě.“

Skutek a jeho právní posouzení:

Účastníci uzavřeli smlouvu o poskytování přepravních služeb, na základě které žalobce předal žalovanému zboží výpočetní techniky k přepravě. Došlo k loupeži, kdy pachatelé přepadli řidiče kamionu vezoucí toto zboží a kamion se zbožím odcizili. Krajský soud jako soud první instance smlouvu mezi účastníky uzavřenou posoudil jako platnou smlouvu o přepravě věci podle § 610 obch. zák. a odpovědnost žalovaného posoudil podle § 622 odst. 1 obch. zák.. Dospěl k závěru, že v daném případě, kdy došlo k přepadení kamionu tak, že kamion byl zastaven, řidič vyvlečen za použití zbraně a zásilka odcizena, jednalo se o liberační důvod podle uvedeného ustanovení. Doplnil, že žalovaný by odpovídal za škodu na zboží vzniklou např. jeho odcizením ze stojícího nezabezpečeného kamionu nebo vzniklou v souvislosti s dopravní nehodou zaviněnou řidičem dopravního prostředku, který žalovaný pro splnění závazku použil. Žalobu na náhradu škodu proto zamítl. Vrchní soud v Praze jako soud odvolací potvrdil rozsudek krajského soudu. Ztotožnil se se skutkovými závěry krajského soudu a částečně i s jeho právním posouzením. Písemně účastníky uzavřenou smlouvu však neposoudil jako smlouvu o přepravě věci podle § 610 obch. zák., ale jako smlouvu nepojmenovanou podle ust. § 269 odst. 2 obch. zák. Potvrdil správnost závěru soudu prvního stupně ohledně naplnění liberačního důvodu podle § 622 obch. zák. Nepřijal názor žalobce, že žalovaný za škodu odpovídá z důvodu porušení jeho smluvní povinnosti sjednané

v článku II. bodu 12 písemné smlouvy, a to pojistit veškeré zásilky převzaté k přepravě proti nebezpečí ztráty, odcizení, zničení nebo poškození. Uzavřel, že i kdyby bylo možno odpovědnost žalovaného posuzovat podle obecných ustanovení obchodního zákoníku, což je vyloučeno, neboť je zákonem stanovena speciální úprava v § 610 a násl. obch. zák., nebyla by dána příčinná souvislost mezi porušením uvedené povinnosti pojistit přepravované zboží a vznikem škody. K dovolání žalovaného Nejvyšší soud zrušil rozsudky obou soudů a věc soudu prvního stupně vrátil k dalšímu řízení. Uvedl, že právní posouzení věci odvolacím soudem je nesprávné, neboť ustanovení § 622 obch. zák. obsahuje speciální úpravu podmínek odpovědnosti dopravce za škodu na zásilce. Pouze pro tuto škodu je vyloučena obecná úprava odpovědnosti za škodu. Toto ustanovení se však nevztahuje na jiné škody způsobené dopravcem porušením povinnosti ze smlouvy o přepravě věci. Dále uvedl, že odvolací soud nesprávně odůvodnil závěr o nedostatku příčinné souvislosti mezi porušením povinnosti pojistit přepravované zboží a vznikem škody tím, že příčina vzniku škody spočívala v odcizení zboží při přepravě, a nikoliv v případném nedostatečném pojištění předmětné přepravy zboží. Podle Nejvyššího soudu odvolací soud zaměnil dva případné protiprávní úkony. Podle dovolatele přitom protiprávní úkon žalovaného spočívá ve skutečnosti, že žalovaný v rozporu se smluvním ujednáním nepojistil přepravované zboží proti odcizení, čímž žalobci vznikla škoda spočívající v tom, že mu nebylo vyplaceno pojistné plnění, které by mu jinak při uzavření pojistné smlouvy náleželo. Odvolací soud se však předpoklady odpovědnosti za škodu v důsledku tohoto tvrzeného protiprávního úkonu žalovaného nezabýval, neboť dovodil, že otázka pojištění přepravovaného zboží je z hlediska případné odpovědnosti žalovaného za škodu bezvýznamná. Odvolací soud tento závěr učinil na základě neúplného právního posouzení věci. Odvolací soud měl nejprve učinit právní závěr, zda žalovaný porušil svoji smluvní povinnost. Teprve poté mohl posuzovat vznik škody žalobce a příčinnou souvislost mezi případným protiprávním úkonem žalovaného a vznikem škody. Příčinná souvislost mezi protiprávním úkonem žalovaného a vznikem škody u žalobce by byla dána tehdy, pokud by podle smlouvy měl žalovaný pojistit přepravované zboží podle § 815 obč. zák. ve znění účinném do 31. 12. 2004, tj. pojistit majetek přepravce. Tato povinnost se vztahovala na případ loupeže a žalovaný tuto povinnost porušil. Škoda by pak spočívala v tom, že žalobce, resp. vlastníci přepravovaného zboží by neobdrželi pojistné plnění a žalobce by byl povinen předmětnou částku uhradit vlastníkům zboží.

4.12 Liberace z objektivní odpovědnosti za škodu upravená ve zvláštních zákonech

Pokud jde o liberaci z objektivní odpovědnosti za škodu upravenou ve zvláštních zákonech, pro potřeby rozsahu této práce se budu zabývat jen odpovědností advokáta a soudního exekutora za škodu.

4.12.1 Odpovědnost advokáta za škodu

Podle ustanovení § 22 odst. 1 zákona č. 128/1990 Sb., o advokacii advokát odpovídá klientovi za škodu, kterou mu způsobil v souvislosti s výkonem advokacie. Advokát odpovídá za škodu, způsobenou klientovi i tehdy, byla-li škoda způsobena v souvislosti s výkonem advokacie jeho zástupcem nebo jeho pracovníkem, případná odpovědnost těchto osob podle pracovněprávních předpisů tím není dotčena. Podle odstavce druhého téhož ustanovení advokát se odpovědnosti podle odstavce 1 zproští, prokáže-li, že škodě nemohlo být zabráněno ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze na něm požadovat.

Z uvedeného je zřejmé, že odpovědnost za škodu způsobenou advokátem v souvislosti s výkonem advokacie vychází z odpovědnosti bez zřetele na zavinění (z objektivní odpovědnosti) a je založena na současném splnění předpokladů, jimiž je pochybení při výkonu advokacie, vznik škody a příčinná souvislost mezi výkonem advokacie a vznikem škody. Škodou je míněna majetková újma, která nastala v majetkové sféře poškozeného. Otázkou odpovědnosti advokáta za vznik škody způsobené jeho klientovi v souvislosti s výkonem advokacie se Nejvyšší soud jako soud dovolací opakovaně zabýval a dospěl k závěru, že je povinností soudu, rozhodujícího o nároku klienta na náhradu škody proti advokátovi, vyřešit jako předběžnou otázku (§ 135 odst. 2 o.s.ř.), zda při řádném postupu žalovaného advokáta v soudním řízení, v němž svého klienta zastupoval, by žalobce (klient) ve sporu u soudu uspěl a nemusel by tak uspokojit proti němu uplatněnou pohledávku, nebo naopak od protistrany by obdržel plnění, jež na ní požadoval.⁶⁰

⁶⁰ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 1. 2005, sp. zn. 25 Cdo 886/2004, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1862/2001, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2003, sp. zn. 25 Cdo 860/2002, rozsudek bývalého Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29. 6. 1984, sp. zn. 1 Cz 17/84, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 13, ročník 1986.

Okruh skutečností rozhodných pro posouzení oprávněnosti žalobou uplatněného nároku je určován hypotézou právní normy, jež má být na žalobcem vyličený skutkový stav aplikována. Touto právní normou je v daném případě především shora citované ustanovení § 22 zákona o advokacii upravující odpovědnost advokáta za škodu způsobenou v souvislosti s jeho činností. Aby žaloba klienta proti advokátu na náhradu škody podle výše citovaného ustanovení zákona o advokacii byla úspěšná, krom uvedeného je i třeba, aby nárok byl uplatněn včas (tj., aby právo na náhradu škody nebylo promlčeno)⁶¹, kdy advokát, jako osoba práva znalá, by bezpochyby uplatnil u soudu námitku promlčení. Dále je třeba, aby žalobce prokázal, že mu škoda jednáním advokáta skutečně vznikla (tj. že advokát nepostupoval v souladu s ust. § 14 zákona o advokacii v důsledku čehož škoda vznikla), tuto otázku bude soud řešit jako otázku předběžnou, viz shora uvedené. Konečně, že advokátu se nepodaří prokázat, že škodě nemohl zabránit, ač vynaložil veškeré úsilí, které lze na něm požadovat (např. nepodal včas odvolání jen proto, že v době, kdy mu rozhodnutí soudu bylo doručeno, měl vážnou dopravní nehodu, v důsledku které byl dlouhodobě v bezvědomí, z kteréhožto důvodu neměl možnost podat ani návrh na prominutí zmeškání této lhůty, rozsudek tedy nabyl právní moci a stal se podkladem pro nařízení výkonu rozhodnutí). Pokud se klient žalobou domáhá náhrady škody vůči advokátovi, která mu vznikla tím, že advokát včas neuplatnil jeho právo na zaplacení pohledávky vůči třetí osobě, a že z toho důvodu je toto jeho právo již promlčeno, není potřeba, aby klient nejprve toto právo uplatnil u soudu a získal vydání negativního rozsudku a až poté nárok uplatňoval vůči advokátovi. Stačí, aby v řízení vedeném proti advokátovi prokázal, že dlužník odmítá jeho pohledávku dobrovolně splnit a že i v případě uplatnění promlčeného nároku u soudu by bylo, s ohledem na předchozí postoj dlužníka k plnění závazků vůči věřiteli a na jeho dosavadní vztah k němu zřejmé, že by v rámci obrany proti žalobě se důvodně dovolal promlčení.⁶²

4.12.2 Odpovědnost soudního exekutora za škodu

Podle ust. § 32 odst. 1 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů (dále jen „exekuční řád“) exekutor odpovídá za škodu tomu, komu ji způsobil v souvislosti s činností podle tohoto

⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2006, sp. zn. 25 Cdo 721/2005.

⁶² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2003, sp. zn. 25 Cdo 860/2002.

zákona. Exekutor odpovídá za škodu i tehdy, byla-li škoda způsobena při výkonu exekuční nebo další činnosti jeho zaměstnancem, případná odpovědnost této osoby podle zvláštních předpisů tím není dotčena. Podle odstavce druhého téhož ustanovení se exekutor odpovědnosti podle odstavce 1 zproští, prokáže-li, že škodě nemohlo být zabráněno ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze na něm požadovat. Podle odstavce třetího téhož ustanovení odpovědnost státu za škodu podle zvláštního právního předpisu tím není dotčena.

I shora uvedená odpovědnost exekutora je odpovědností objektivní s možností liberace (zproštění se odpovědnosti exekutorem, prokáže-li, že škodě nemohlo být zabráněno ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze na něm požadovat). Exekutor odpovídá za škodu každému, komu ji způsobil v souvislosti s činností podle exekučního řádu, účastníky řízení z toho nevyjímaje. Předpokladem odpovědnosti exekutora za škodu podle shora uvedeného ustanovení je přitom a) porušení právní povinnosti, a to zejména obsažené v exekučním řádu a občanském soudním řádu, jednou z těchto povinností je i povinnost exekutora pověřeného provedením exekuce činit i bez návrhu úkony směřující k jejímu provedení (§ 46 odst. 1 exekučního řádu), b) vnik škody, c) příčinná souvislost mezi porušením povinnosti a vzniklou škodou. Takovýmto porušením může být například nečinnost exekutora, čímž exekutor porušuje svou povinnost činit i bez návrhu úkony směřující k provedení exekuce, stanovenou v § 46 odst. 1 exekučního řádu. I když bude prokázáno, že exekutor byl nečinný, musí být dále prokázáno, že pokud by této nečinnosti nebylo pohledávka oprávněného (žalobce) by byla uspokojena. Musí tedy být prokázáno, že vznikla škoda. Škodou je přitom třeba rozumět ve smyslu § 442 odst. 2 občanského zákoníku nejen to, oč se snížil majetek poškozeného, nýbrž i to, co poškozenému ušlo, tedy ušlý zisk, který je újmou spočívající v tom, že u poškozeného nedojde k rozmnožení majetkových hodnot, ač se to dalo očekávat. Co se týče hodnoty pohledávky, jejíhož vymození se oprávněný v exekučním řízení domáhá, zde je třeba vycházet z definice pohledávky stanovené v § 1 zák. č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku. Přitom je třeba zvážit všechny okolnosti, které mají na cenu pohledávky vliv, významným faktorem je zde především reálná vymahatelnost pohledávky. Pro posouzení otázky, zda v příčinné souvislosti s porušením povinnosti exekutora při výkonu exekuční činnosti je ztráta obvyklé ceny vymáhané pohledávky, je třeba posoudit, zda při řádném výkonu exekuční činnosti exekutorem by byla pohledávka již vymožena, nebo alespoň reálně vymožitelná. To

znamená, že je třeba prokázat, zda vůbec došlo ke vzniku škody. Pokud by se prokázalo, že i v případě řádného postupu exekutora by pohledávka oprávněného nemohla být uspokojena například z důvodu, že by jí předcházely pohledávky třetích osob, jež by měly výhodnější postavení, škoda by oprávněnému vůbec nevznikla. V opačném případě, kdy by bylo prokázáno, že nesprávným postupem exekutora ke vzniku škody došlo, bylo by pak na exekutorovi, aby prokázal, že škodě nemohl zabránit ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze na něm požadovat. Jedná se o jediný způsobilý liberační důvod. Takovýmto důvodem, ale nemůže být tvrzení a prokázání exekutora, že vyřizuje jednotlivé případy podle pořadí, a že takových případů měl mnoho, tedy tvrzení o jeho tzv. „přetížení“, neboť je jeho věcí, aby vynaložil veškeré úsilí k takovému organizačnímu a personálnímu zabezpečení exekutorského úřadu, aby vyřizoval exekuce bez průtahů. Ani dovolání se odpovědnosti státu za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem, nemůže exekutora odpovědnosti za uvedenou škodu zbavit. Exekutor odpovídá podle ustanovení § 32 exekučního řádu i za škodu způsobenou při úkonech, které se podle § 28 věty druhé a § 52 odst. 2 exekučního řádu považují za úkony soudu.⁶³ Ustanovení § 32 odst. 3 exekučního řádu, podle něhož odpovědnost státu v případech, na něž dopadá zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, není odpovědností exekutora „dotčena“, nelze vykládat tak, že jí je odpovědnost exekutora vyloučena. Obě odpovědnosti stojí vedle sebe. Za škodu způsobenou při výkonu exekuční činnosti odpovídá jak exekutor, tak stát, neboť exekuční řád nedává jednoznačnou prioritu (či dokonce výlučnost) odpovědnosti státu před odpovědností exekutora za exekuční činnost.⁶⁴ Je tedy jen na poškozeném, které z odpovědností se dovolá, přičemž může uplatnit svůj nárok nezávisle u obou odpovědných subjektů a odpovědnost každého z nich se bude posuzovat samostatně podle příslušné právní úpravy. Až případným plněním jednoho z odpovědných subjektů zanikne nárok vymáhat po druhé z odpovědných osob, neboť teprve takovým plněním bude reparována škoda, tedy újma v majetkové sféře poškozeného, a tím odpadne jeden z předpokladů odpovědnosti za škodu a právo poškozeného vůči druhé odpovědné osobě zanikne. V případě odpovědnosti státu jde také o objektivní odpovědnost za

⁶³ Bod XIII. Stanoviska Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2006, sp. zn. Cpjn 200/2005, uveřejněného ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 4. ročník 2006 pod č. 31.

⁶⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 9. 2008, sp. zn. 20 Cdo 57/2007.

škodu, stát však na rozdíl od exekutora se nemůže odpovědnosti zprostit, zákon č. 82/1998 Sb. neupravuje liberační důvody, jak již shora uvedeno.

5 Úprava liberace v návrhu nového občanského zákoníku

Podle důvodové zprávy návrh ustanovení o náhradě majetkové újmy (škody) i jiné újmy vychází ze zdejší tradice, a to z tradice úpravy obsažené v obecném zákoníku občanském, a dále pak z nových vývojových trendů, a to Principů evropského odpovědnostního práva, rakouského a německého občanského zákoníku a občanského zákoníku Québecu. Nicméně úprava odpovědnostních vztahů nedoznává až takových radikálních změn, jde především o doplnění a upřesnění současné právní úpravy v terminologii. Pojem odpovědnosti je nahrazen pojmem závazky z deliktů. Pro odpovědnost za škodu se užívá termínu povinnost k náhradě škody.

V současné době je náhrada škody upravena včetně preventivních ustanovení při předcházení škodám v ustanovení § 415 až 450 občanského zákoníku. Úprava náhrady škody v novém občanském zákoníku, jehož návrh schválila vláda ČR na svém zasedání 18. května 2011 usnesením č. 357, Poslanecká sněmovna jej chválila dne 9. 11. 2011, prezidentem republiky byl již podepsán a nabude účinnosti dne 1. ledna 2014, je vedená v ustanoveních § 2894 až § 2971, a to hlavě III. nazvané „Závazky z deliktů“, díl 1, „Náhrada majetkové a nemajetkové újmy“. Nová úprava si klade za cíl nahradit současnou úpravu, jež je podle názoru jejich tvůrců „nepřehledná, nesystematická, neodpovídá upravovaným vztahům, mnohdy je kasuistická. Naproti tomu dle jejich názoru navrhovaná úprava naprosto správně v linii nutného naplnění odpovědnosti za závazky z deliktů je přehledná, stoupá od vymezení škody přes protiprávní jednání k jednotlivým skutkovým podstatám, v nichž je vymezena příčinná souvislost. Nová úprava je i srozumitelnější při aplikaci náhrady nemajetkové újmy ve vztahu k útoku do přirozených práv chráněných v obecných ustanoveních zákona. Nová úprava je každopádně, na rozdíl od pozitivistické až kasuistické úpravy, úpravou přirozenoprávní, která popisuje pravidelné způsoby chování, a ta chování, která vybočují z těchto pravidel, postihuje odpovědností“.⁶⁵ S ohledem k uvedenému si dovoluji provést určité srovnání obou úprav. Krátce se zmíním i o úpravě obecné odpovědnosti za škodu, ač ta není předmětem mé práce.

Jak shora uvedeno, současná úprava odpovědnosti za škodu je založena na kombinaci obecné úpravy subjektivní odpovědnosti (založené na presumovaném

⁶⁵ Článek JUDr. Jaroslava Svejkovského, advokáta, člena Kontrolní rady ČAK, člena Legislativní rady vlády ČR, člena Rekodifikační komise pro přípravu nového občanského zákoníku, nazvaném „Náhrada škody - závazky z deliktů“ str. 7, zveřejněném na portálu <http://www.Justice.cz>.

zavinění) a zvláštní úpravy objektivní odpovědnosti (bez zavinění), kdy posledně uvedená úprava je obsažena jak v občanském zákoníku, tak v § 373 a násl. obchodního zákoníku, jakož i v ustanovení dalších speciálních předpisů. K těmto jednotlivým úpravám objektivní odpovědnosti za škodu a zproštění se této odpovědnosti viz uvedené shora.

Podle tvrzení autora nového občanského zákoníku Prof. JUDr. Karla Eliáše, Dr.c.⁶⁶ „Celková konstrukce odpovědnosti za škodu bude založena na kombinaci obecné úpravy a zvláštních úprav. Nová úprava vyjde z koncepce, že dosavadní rozdíl mezi obecnou úpravou subjektivní odpovědnosti v občanském zákoníku a obecnou úpravou objektivní odpovědnosti v obchodním zákoníku je umělý a že je matoucí zachovat ho i pro účely nové úpravy. Pokud dnes § 374 obch. zák. spojuje při konstrukci objektivní odpovědnosti liberační důvody s existencí předvídatelné a odvratitelné překážky, konstruuje jinými slovy též odpovědnostní znak, jaký subjektivní odpovědnost zná pod označením nevědomá nedbalost. Nový zákoník proto při konstrukci obecné odpovědnosti za škodu vyjde z koncepce, že tato odpovědnost bude pojata jako subjektivní, s presumovaným zaviněním z nedbalosti. Rozdíl mezi podnikateli a nepodnikateli však bude v konstrukci jejich presumované nedbalosti. Při jednání osoby, která není podnikatelem, bude její nedbalost spatřována v takovém porušení pečlivosti a opatrnosti, jakých lze požadovat po každém průměrném člověku (člověku průměrných vlastností). Naproti tomu při jednání podnikatelů (a dalších osob, které v právním styku mají nebo předstírají vlastnosti profesionála) bude za nedbalostní jednání považováno to, které nebude vyhovovat požadavkům kladeným na zvláštní znalosti, dovednosti nebo pečlivosti té které profese (určitého oboru činnosti). Stejná kvalita činnosti bude požadována i na osobě, která aniž je k tomu nucena, podnikne jednání, k nimž jsou potřebné zvláštní znalosti nebo dovednosti nebo mimořádná pečlivost“. Nový občanský zákoník rozlišuje vznik škody porušením dobrých mravů (§ 2909) jež je založena na zavinění, stejně i škoda vzniklá porušením zákona (§ 2910), požadavek na zavinění se přitom, rozdílně od stávající úpravy, vytýká přímo jako podmínka vzniku povinnosti nahradit škodu, nikoli až jako exkulpační důvod, jak tomu je v § 420 odst. 3 platného občanského zákoníku.⁶⁷ Jinak je tomu u škody vzniklé porušením smluvní povinnosti (§ 2913), u které se zavinění nevyžaduje. Důvody

⁶⁶ ELIÁŠ, Karel a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Linde Praha, 2001, str. 241-242.

⁶⁷ Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku str. 1143.

liberace jsou pak upraveny v § 2913 odst. 2. S ohledem na zadání této práce dále se již budu zabývat jen škodou posledně uvedenou. Jak výše uvedeno rozdíl mezi smluvní a mimosmluvní povinností k náhradě škody jsou zejména v tom, že se pro vznik povinnosti nahradit škodu porušením smlouvy nevyžaduje zavinění a že rozsah náhrady škody podmiňuje její předvídatelnost.

Co se týče úpravy objektivní odpovědnosti za škodu a zproštění se této odpovědnosti (liberace), srovnání obou úprav je následující:

Podle ustanovení § 2895 nového obč. zák. škůdce je povinen nahradit škodu bez ohledu na své zavinění v případech stanovených zvlášť zákonem. Ustanovení § 2896 vylučuje možnost platně se zprostit povinnosti k náhradě škody jednostranným prohlášením samotného škůdce. I když nová úprava nepřijímá obecné pravidlo obsažené v ust. § 574 odst. 2 platného obč. zák., že neplatné jsou všechny dohody, kterými se někdo vzdává práva, které má vzniknout teprve v budoucnu, neplatí toto bezvýjimečně. Podle ustanovení § 2898 se vylučuje možnost poškozeného vzdát se předem práva na náhradu škody způsobené úmyslně, z hrubé nedbalosti, anebo jde-li o újmu způsobenou člověku na jeho přirozených právech, ať již prohlášením samostatně učiněným, nebo ujednáním s potencionálním škůdcem. Nepřihlíží se ani k ujednáním, které předem vylučuje nebo omezuje právo slabší strany na náhradu jakékoli újmy. Dále v ust. § 2899 je obsažena úprava, podle které „vzetí na sebe rizika oběti“ není možné považovat za vzdání se práva na náhradu škody. Jedná se o případy, kdy poškozený vědomě na sebe bere riziko, že mu škoda vznikne, přesto určitým způsobem jedná. K tomu případ uvedený v důvodové zprávě k novému občanskému zákoníku: „vběhne-li matka do hořícího domu, aby zachránila své dítě, a utrpí-li těžké popáleniny, není možné dospět k závěru, že nemá právo na náhradu vůči tomu, kdo požár způsobil, protože vědomě na sebe převzala neprozřetelným způsobem nebezpečí oběti“. V ustanovení § 2902 je obsažena určitá forma částečně liberace spočívající v tom, že škůdce, který porušil právní povinnost, nebo ví, že ji poruší, tuto skutečnost oznámí poškozenému bez zbytečného odkladu, čímž se zproští odpovědnosti za újmu (škodu), která vznikne proto, že poškozený ji nezabránil, ač tak po provedeném oznámení učinit mohl.

Na toho, kdo porušil smluvní povinnost, dopadá pravidlo o možnosti zprostit se (liberovat) důkazem, že mu ve splnění povinnosti ze smlouvy dočasně nebo trvale zabránila mimořádná nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka vzniklá nezávisle na

jeho vůli (zpravidla tzv. vyšší moc). V případě, kdy smluvně zavázaná strana použije třetí osoby ke splnění povinnosti ze smlouvy, tzv. pomocníka, při porušení smluvní povinnosti tímto pomocníkem pak odpovídá přímo strana ze smlouvy zavázaná, jako by škodu způsobila sama. Jiné je tomu v případě, kdy tato strana ke splnění smluvní povinnosti použije poddodavatele, který se podílí na plnění třetí osoby samostatně, pak v tomto případě se povinnost osoby zavázané ze smlouvy zužuje jen na případy nepečlivého výběru nebo nedostatečného dohledu, pokud k tomu byla povinna (§ 2914). Nově je do zákona pojata úprava odpovědnosti za škodu způsobenou osobou s nebezpečnými vlastnostmi (§ 2923). Domnívám se, že tato úprava může v praxi způsobovat výkladové problémy, kdy není přímo ze zákona seznatelné, co je míněno „nebezpečnými vlastnostmi“. Myslím si, že u tohoto ustanovení absentuje alespoň demonstrativní výčet takovýchto vlastností.

Ustanovení § 2924 upravuje škodu způsobenou provozní činností (§ 420a platného obč. zák.), povinnost je zde stanovena v podstatě stejně jako v dosavadním § 420a, ale s možností zproštění provozovatele, pokud prokáže, že vynaložil veškerou péči, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo. Výrazem „rozumně požadovat“ je vyjádřeno, že se nemají na mysli jen povinnosti ujednané ve smlouvě nebo stanovené právními předpisy, ale vše, co se v daném ohledu jeví s ohledem na povahu provozu jako racionální. Požadavky na provozovatele nemohou být kladeny jako přepjaté, musí odpovídat tomu, co se od jednajícího v daném případě očekává jako opatrné jednání podle dosažené úrovně jednání i obecné zkušenosti. Povinnost k náhradě škody způsobené provozní činností se nepojí jen s provozem obchodního závodu, ale i jiných zařízení sloužících k výdělečné činnosti. Patří sem např. veřejné nemocnice, školy a podobné ústavy.⁶⁸ Tato úprava je podstatně jednodušší a přehlednější než dosavadní úprava.

Ustanovení § 2925 upravuje škodu způsobenou provozem zvlášť nebezpečným (§ 432 platného obč. zák.). Tato úprava je rovněž přesnější a srozumitelnější než dosavadní úprava. Uvádí, co je míněno „provozem zvlášť nebezpečným“. Liberační důvody jsou uvedeny ve větě druhé odstavce prvního uvedeného ustanovení, a těmi jsou „vyšší moc“, jednání poškozeného nebo neodvratitelné jednání třetí osoby. S ohledem na uvedené shora se ale domnívám, že nadbytečně jako liberační důvod je zde uváděno jednání poškozeného. Současně je zde upraveno vyloučení možnosti rozšíření dalších

⁶⁸ Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku str. 1146.

důvodů liberace smluvně. Aplikace druhého odstavce může v praxi činit jisté potíže, bude kladen větší nárok na soudy, kdy rozhodnutí bude záviset do značné míry na posouzení soudce, který ale své rozhodnutí bude muset vždy řádně a precizně odůvodnit, aby jeho rozhodnutí nebylo projevem libovůle. Lze proto předpokládat vznik konstantní judikatury, tedy dotvoření práva soudy.

Nově je začleněna škoda na nemovité věci (§ 2926). Toto ustanovení by nemělo činit výkladové problémy. Liberace zde upravena není.

Ustanovení § 2927 upravuje škodu z provozu dopravních prostředků (§ 427 platného obč. zák.) Tato úprava je až na jisté upřesnění shodná s úpravou dosavadní, vzhledem k tomu, že není důvod rozlišovat jinou míru povinností provozovatele vozidla nebo plavidla motorového a bezmotorového (provoz plachetnice nebo koňského povozu vyvolává v dopravě obdobná nebezpečí jako provoz plavidla nebo vozidla poháněného motorem), zákon tedy klade větší důraz na zvláštní povahu dopravního provozu, než na samotnou povahu dopravního prostředku. Bere přitom v úvahu i vývoj zdejší právní úpravy tj. § 2 písm. a) zák. č. 168/1999 Sb.⁶⁹ V odstavci druhém tohoto ustanovení je upravena liberace, která de facto odpovídá úpravě provedené v dosavadním ustanovení § 428 obč. zák.. Ustanovení § 2928 odpovídá dosavadní úpravě uvedené v § 430 odst. 2. Ustanovení § 2929 odpovídá dosavadní úpravě § 430 odst. 1, a to s tím, že dochází jen k jazykovým a formulačním úpravám. Nově je v § 2930 upraveno (což v praxi činilo doposud potíže, jak uvedeno shora), že nelze-li provozovatele určit, platí, že jím je vlastník dopravního prostředku. Ustanovení § 2931 odpovídá de facto ust. § 429, liberační důvod je zde upraven naprosto shodně. Ustanovení § 2932 zcela odpovídá § 431 dosud platného obč. zák.

Zcela nově je upravena škoda způsobená zvířetem, a to v ustanovení § 2933. Doposad, pokud škodu způsobilo zvíře, odpovídal za vznik této škody majitel zvířete nebo případně ten, kdo měl na zvíře dohlížet, a to podle § 415 v návaznosti na § 420 obč. zák. Tato nová úprava ale nenahrazuje úpravu provedenou v této oblasti speciálními zákony (úprava týkající se zvláště chráněných živočichů). Liberační důvod v tomto ustanovení upraven není. Liberace je pak upravena až v ustanovení § 2934, a to tak, že se vlastník zvířete zproští povinnosti k náhradě, prokáže-li že při doзору nad zvířetem nezanedbal potřebnou pečlivost, anebo že by škoda vznikla i při vynaložení potřebné pečlivosti. Dále je liberace upravena v ustanovení § 2935 tak, že vlastník se

⁶⁹ Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku str. 1147.

odpovědnosti za škodu zproští, pokud mu zvíře bylo svémocně odňato třetí osobou a prokáže-li, že odnětí nemohl rozumně zabránit. Možnost liberace ve vztahu k osobě, která zvíře svémocně odňala, je vyloučena v ust. § 2935 odst. 2.

Ustanovení § 2936 nahrazuje dosavadní ustanovení § 420a obč. zákoníku. Dosavadní úprava je v kontextu evropských právních řádů zcela ojedinělá a činí problémy při aplikaci.⁷⁰ S ohledem na změnu společenských, politických a ekonomických vztahů, vyvstala potřeba omezit povinnost k náhradě škody jen na ty případy, kdy škodu způsobila vada věci použité při plnění povinnosti. Přímou je v ustanovení zakotveno, že tato úprava platí v případě poskytnutí zdravotnických, sociálních, veterinárních a jiných biologických služeb. Liberace je upravena v § 2937 odst. 1 tak, že odpovědnosti za škodu se zproští, kdo prokáže, že náležitý dohled nad věcí nezanedbal. Nově je do občanského zákoníku zahrnuta dosud chybějící úprava škody způsobené zřícením budovy či odloučením její části.

Ustanovení § 2939 upravuje škodu způsobenou vadou výrobku. Jedná se zčásti o začlenění již platné právní úpravy obsažené v zákoně č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku vysvětlené shora. Liberační důvody jsou poměrně široce upraveny v § 2942. V odstavci čtvrtém téhož ustanovení je upravena nemožnost vyloučení objektivní odpovědnosti za tuto škodu, a to tak, že vzdá-li se druhá strana předem práva na náhradu škody zcela nebo zčásti, nepřihlíží se k tomu. Stejně je i vyloučena možnost rozšíření liberačních důvodů dohodou, a to podle odstavce pátého téhož ustanovení.

Ustanovení § 2944 až 2946 upravují škodu na věci převzaté, odložené a vnesené. Tato úprava odpovídá z valné části právní úpravě podle § 433 až 437 platného občanského zákoníku. Jsou zde zakotveny jen dílčí změny. Liberační důvody jsou upraveny rovněž takřka shodně jako v dosud platné úpravě. Je zde zakotveno vyloučení možnosti smluvního rozšíření liberačních důvodů. Podstatná změna je v tom, že právo na náhradu škody již nepodléhá prekluzi, jak tomu bylo dříve § 436, ale jen promlčení (§ 2945 odst. 2, § 2949 odst. 1).

Nově je v ustanovení § 2950 upravena škoda způsobená informací nebo radou. Liberační důvody zde upraveny nejsou.

⁷⁰ Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku str. 1148.

6 Úvahy de lege ferenda

Podle mého názoru je vždy v případě zamýšlené změny zákona nutno provést důkladný rozbor právní praxe a poté pak novou úpravou reagovat jen na problémy, tedy pokud se ukazuje, že určitá právní úprava činí praxi potíže, nebo že regulace určitých otázek chybí. Nemá žádného smyslu pokoušet se měnit pravidla, která výkladové problémy nečiní nebo dokonce zavádět pravidla nová, která vůbec potřebná nejsou. Nová úprava odpovědnosti za škodu je dle mého názoru rozumně pojatá, když de facto žádných radikálních změn nedoznala a snažila se zčásti reagovat na problémy praxe a na zcela nové trendy společnosti. I když v praxi dosavadní úprava odpovědnosti za škodu a s ní související liberace činila jisté problémy, tyto již z větší části byly odstraněny judikatorní činností soudů. Jak jsem již zmínila shora, rozhodování sporů o náhradu škody činí největší problémy vyřešení otázky příčinné souvislosti mezi protiprávním jednáním (kvalifikovanou událostí) a vznikem škody. Současný občanský zákoník ani obchodní zákoník, jakož i jiné předpisy příčinnou souvislost neupravují. Nová úprava občanského zákoníku, která sice obsahuje velmi rozsáhlou úpravu závazků z deliktů, se rovněž konkrétně k otázce příčinné souvislosti nevyjadřuje. Vyřešení příčinné souvislosti je přitom rozhodující proto, zda vůbec určitý subjekt bude uznán odpovědným za vzniklou škodu, či nikoliv. Až teprve poté, co budou splněny všechny předpoklady vzniku odpovědnosti (tj. došlo-li k porušení povinnosti, vznikla škoda a mezi porušením povinnosti a způsobenou škodou existuje příčinná souvislost) může nastoupit možnost zproštění se této odpovědnosti, a to prokázáním liberačních důvodů v zákoně uvedených, případně ve smlouvě sjednaných. Domnívám se proto, že na příště by zákonodárce tuto otázku neměl nechat bez povšimnutí. Pokud jde o úpravu liberačních důvodů, uvedených v rámci jednotlivých konstrukcí odpovědnosti za škodu, domnívám se, že takováto úprava je srozumitelná a zcela dostačující. Pouze za nadbytečné považuji to, že v této úpravě, a to v některých ustanoveních je obsaženo jako liberační důvod i jednání poškozeného, a to v různé formě (§ 420a, přísl. ust. zákoníku práce atd.). Podle mého názoru pokud ke vzniku škody došlo samotným jednáním poškozeného, nemohlo vůbec dojít ke vzniku škody na straně povinného subjektu, neboť zde absentoval jeden z předpokladů odpovědnosti za škodu, a to předpoklad důležitý, kterým je příčinná souvislost. Samotné jednání poškozeného, které jako jediné vedlo ke vzniku škody, podle mého názoru nemůže být liberačním důvodem.

7 Závěr

Není pochyb o tom, že podstatná změna politických, ekonomických a společenských vztahů si nutně vyžádala zcela novou úpravu občanskoprávní problematiky, a v rámci této nepochybně i úpravu odpovědnostních vztahů a s nimi související liberace. Zhostit se takového úkolu je však velmi nesnadné. Autoři této úpravy, jak sami uvádějí, čerpali ze širokého okruhu použitých zdrojů, a to jak z evropských občanských zákoníků a evropských návrhů Principů evropského odpovědnostního práva (PETL) a Společenského referenčního rámce evropského smluvního práva (SRR), ale i zákoníků zámořských. Návrh zákona byl podroben široké odborné diskuzi, ohlasy jsou jak kladné, tak i záporné.

Z tohoto místa si nedovolím hodnotit, zda nová právní úprava objektivní odpovědnosti za škodu a tedy i liberace z této odpovědnosti, je úpravou, která pro praxi samotnou vytvoří dostatečný a přehledný prostor pro předvídatelný výklad a aplikaci na rozdíl od úpravy dosavadní. Bylo by však pouhou iluzí domnívat se, že žádné výkladové či aplikační potíže nevzniknou. Dosavadní úprava odpovědnosti za škodu (její náhrada a s tím související liberace), která se prakticky od roku 1964 výrazně věcně neměnila, zůstala vybudována na shodných principech, kdy postupnými novelami docházelo převážně jen k modernizaci některých ustanovení a ke změně systematizace úpravy a k jazykovým a formulačním úpravám, bez pochyby působila v praxi výkladové problémy, které však postupem doby byly odstraněny bohatou judikatorní činností soudů (viz shora uvedený výčet judikátů vydaných v nedávné době, který v daleko větším rozsahu tj. judikáty vydané posupně od roku 1964 doposud, je uveden v publikacích s názvem *Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním*⁷¹ a *Odpovědnost za škodu v právu občanském a pracovním*⁷²). Při tvorbě zákona je vždy velmi závažnou otázkou, jakou míru konkrétnosti či obecnosti pro právní úpravu zvolit. Pokud zákon vykazuje větší míru obecnosti, pak sice vytváří pravidla, která sice v budoucnu budou moci řešit všechny možné životní situace, na druhé straně však by byl značně zvýšen prostor pro úvahu soudce, a tím by mohlo, vzniknou nebezpečí nepředvídatelnosti jednotlivých případů. Takováto úprava by kladla

⁷¹ HOLUB, Milan, Jaroslav BIČOVSKÝ, Milan POKORNÝ, Josef HOCHMAN, Ivan KOBLIHA a Radek ONDRUŠ. *Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním: praktická příručka*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004, str. 11-91.

⁷² POKORNÝ, Milan a Josef HOCHMAN. *Odpovědnost za škodu v právu občanském a pracovním: praktická příručka*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2008.

zvýšené nároky na práci soudců, a to nejen na jejich odbornost, ale i morální a etické kvality. Nebezpečí nepředvídatelnosti soudních rozhodnutí přitom pramení především z toho, že soudci ne vždy precizně v souladu se zákonem (§ 157 občanského soudního řádu) zdůvodňují svá rozhodnutí tak, aby byla logickým vyústěním zhodnocení provedených důkazů jednotlivě a ve vzájemné souvislosti (§ 132 o.s.ř.) a následně pak jejich právního posouzení. Takováto rozhodnutí jsou pak nepřezkoumatelná a stávají se projevem libovůle soudu. Z toho důvodu lze proto chápat snahu zákonodárce, aby zákon na jedné straně nebyl příliš rigidní, ale na druhé straně, aby jím nebyla poskytnuta přílišná libovůle soudcova. Tato snaha se pak odrazila v tom, že nový občanský zákoník je poměrně značně objemný. Tedy nová právní úprava, jak je z ní patrné, má do jisté míry snahu odklonu od dosavadní obecnosti. Nejsem si ale jistá, zda zde zvolená větší míra konkrétnosti bude skutečnou výhodou (zde například úprava některých škod, které doposud upraveny samostatně nebyly, viz shora). Dovolím si závěrem ocitovat část právní věty obsažené v nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2221/07 „Soud musí nejen respektovat právo, ale jeho výklad a aplikace musí směřovat k výsledku spravedlivému. Právo musí být především nástrojem spravedlnosti, nikoliv souborem právních předpisů, které jsou mechanicky a formalisticky aplikovány bez ohledu na smysl a účel toho kterého zájmu chráněného příslušnou normou.“ Tato věta dle mého názoru vystihuje samu podstatu, jak má být zákon soudy aplikován. Znamená, že soudy za každou cenu nemají vycházet jen z pozitivistické úpravy, ale mají dbát i zachování principu tzv. obecné spravedlnosti.

8 Seznam literatury

Knihy

BIČOVSKÝ, Jaroslav a Milan HOLUB. *Náhrada škody podle občanského, obchodního, pracovního a správního práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a.s., 1995, 407 s. ISBN 80-856-4753-2.

HOLUB, Milan, Jaroslav BIČOVSKÝ, Milan POKORNÝ, Josef HOCHMAN, Ivan KOBLIHA a Radek ONDRUŠ. *Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním: praktická příručka*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004, 495 s. ISBN 80-720-1486-2.

POKORNÝ, Milan a Josef HOCHMAN. *Odpovědnost za škodu v právu občanském a pracovním: praktická příručka*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2008, 319 s. ISBN 978-807-2017-225.

HOLUB, Milan, Josef FIALA a Jaroslav BIČOVSKÝ. *Občanský zákoník: poznámkové vydání s judikaturou a literaturou (včetně věcného rejstříku) : podle právního stavu k 1.9.2006*. 12. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006, 871 s. ISBN 80-720-1602-4.

FIALA, Josef a Milan KINDL. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 718 s. Právnické učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3800-581.

Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Reprint původního vydání. Editor František Rouček, Jaromír Sedláček. Praha: ASPI publishing, 2002, 1011 s. Komentáře velkých zákonů československých, Sv. 1. ISBN 80-859-6360-4.

LUBY, Štefan. *Prevenencia a zodpovednosť v občianskom práve*. sv. II. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1958. A-631 438

KNAPP, Viktor. *Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu: Stát a právo I*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1956.

ELIÁŠ, Karel a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Linde Praha, 2001, 302 s. ISBN 80-7201-303-0.

FIALA, Josef a Milan KINDL. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, c2009. ISBN 978-807-3573-959.

KNAPPOVÁ, Marta, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné*. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2005, 550 s. ISBN 9788073571276 (SV. 1 : VÁZ.).

ČEŠKA, Zdeněk, Jozef KABÁT, Josef ONDŘEJ a Jiří ŠVESTKA. *Občanský zákoník: komentář*. díl 2. Praha: Panorama, 1987. ISBN 508-21-856.

JEHLIČKA, Oldřich, Jiří ŠVESTKA a Marta ŠKÁROVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. 9. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, 1416 s. ISBN 9788071798811 (VÁZ.).

Právní předpisy

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

Zákon č. 99/1993 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem

Zákon č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku

Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti

Zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku

Zákon č. 128/1990 Sb., o advokacii

Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce

Důvodová zpráva k návrhu zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadností výrobku

Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku

Soudní rozhodnutí

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2008, sp. zn. 32 Odo 1312/2005

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 8. 2011, sp. zn. 25 Cdo 4178/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 1. 2008, sp. zn. 25 Cdo 529/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 6. 2004, sp. zn. 25 Cdo 2109/2003

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 2. 2011, sp. zn. 25 Cdo 4693/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1299/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 5. 2011 sp. zn. 25 Cdo 1240/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 5. 2011 sp. zn. 25 Cdo 2543/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1129/2005

Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 2 Cdo 961/96

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 2011, sp. zn. 25 Cdo 983/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 9. 2010, sp. zn. 23 Cdo 648/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 3. 2011, sp. zn. 25 Cdo 3874/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 2011, sp. zn. 25 Cdo 5272/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 5. 2011, sp. zn. 25 Cdo 4521/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 9. 2010, sp. zn. 25 Cdo 2379/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 6. 2011, sp. zn. 23 Cdo 1516/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 5. 2011, sp. zn. 25 Cdo 92/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 10. 2007, sp. zn. 25 Cdo 3095/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 2. 2004, sp. zn. 25 Cdo 1923/ 2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 11. 2002, sp. zn. 25 Cdo 31/2001

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 2. 2004, sp. zn. 25 Cdo 863/2003

Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 97/99

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 11. 2007, sp. zn. 21 Cdo 3330/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 4. 2010, sp. zn. 21 Cdo 1084/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 10. 2011, sp. zn. 21 Cdo 997/2011

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 9. 2005, sp. zn. 21Cdo 688/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 1. 2002, sp. zn. 21 Cdo 71/2001

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 1. 2002, sp. zn. 21 Cdo 37/2001

Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 1648/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 5. 2003, sp. zn. 32 Odo 583/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2008, sp. zn. 32 Odo 1312/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 9. 2010, sp. zn. 21 Cdo 1513/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 4. 2011, sp. zn. 25 Cdo 3092/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 28 Cdo 4734/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 3. 2011, sp. zn. 28 Cdo 1987/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 4. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2192/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 8. 2009, sp. zn. 33 Cdo 609/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 8. 2008, sp. zn. 21 Cdo 3797/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 4. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1117/2007

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2011, sp. zn. 25 Cdo 3737/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 6. 2011, sp. zn. 33 Cdo 4142/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 6. 2011, sp. zn. 30 Cdo 1684/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 7. 2011, sp. zn. 33 Cdo 896/ 2010

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 8. 2011, sp. zn. 25 Cdo 4178/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 9. 2011, sp. zn. 21 Cdo 3248/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 9. 2011, sp. zn. 30 Cdo 1076/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 7. 2011, sp. zn. 25 Cdo 1738/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2006, sp. zn. 25 Cdo 721/2005

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 2. 2003, sp. zn. 25 Cdo 860/2002
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 6. 2006, sp. zn. 25 Cdo 644/2005
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 10. 2008, sp. zn. 29 Cdo 1020/2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 1. 2009, sp. zn. 21 Cdo 1246/2008
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 2010, sp. zn. 25 Cdo 229/2008
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. IV. ÚS 451/05
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 12. 2004, sp. zn. I. ÚS 670/02
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 29. 11. 2006, sp. zn. II. ÚS 139/06
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 31. 8. 2011, sp. zn. III. ÚS 2185/11
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 20. 9. 2011, sp. zn. II. ÚS 2187/11
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 20. 10. 2005, sp. zn. III. ÚS 139/05
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17. 2. 2010, sp. zn. I. ÚS 1737/08
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 9. 9. 2010, sp. zn. I. ÚS 3356/09
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19. 3. 2008, sp. zn. II. ÚS 2221/07